

ศิลปะยุคแรก

สัตตเลขสูตร

ที่ ๘ ในมุลปวิยาจวรรค ฉนะมัจฉนิมิกาย

พระเถระ เคยได้ถวาย เทศนา

ใน รัชกาล ที่ ๕

พระเมธา ธรรมรส

ได้ แก่ และ เรียบ เรียง ใหม่ บ้าง

ข้าพเจ้า ทนาย คน มี ศรัทธา

และ เห็น ว่า “ พระ สูตร นี้ มี เนื้อ ความ

แปล สาระ ” จึง จ้าง โรง พิมพ์ ฟานิช ศุภผล

ทำบด ถนน สำ เพง ไท้ วัด สาม บัดัม

ให้ พิมพ์ ๓๐๐๐ ฉบับ

รัตนโกสินทรศก

๑๑๓

สัตตเลขสูตร

เนื้อ ความ ใน สัตตเลขสูตร ที่ ๘ ซึ่ง มา ใน มุต ปริยาย วรรค ว่า
ครั้งหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ในพระเชตะวัน
เป็นอารามของอนาถบิณฑิกคฤหบดีใกล้กรุงสาวัตถี คราวนั้น
เป็นเพลาเย็น พระมหาจุนทผู้มีอายุท่านออกจากที่เรือน
ที่สังคิกายแล้วเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระโลกนาถเจ้าถวาย
บังคมบังนงขณะที่ควรข้างหนึ่ง จึงทูลถามถึงสารละมิจฉนาทิกฐิติ
ว่า “พระพุทธรเจ้าข้า ทิฐุทิวังหลายเหล่านี้อันใด มีประการต่างๆ
มิใช่อย่างเดียวกัน เป็นทิฐุทิวังประกอบพร้อมเฉพาะด้วยอันกล่าว
ปรารภตัวคนบ้าง เป็นทิฐุทิวังประกอบพร้อมเฉพาะด้วยอัน
กล่าวปรารภโลกบ้าง ย่อมเกิดขึ้นในโลกเมื่อภิกษุมาทำ
ในใจซึ่งกรรมเบื้องต้นอย่างเดียวกันนั้น และหรือ ความมละ
ทิฐุทิวังเหล่านี้ ความสละคืนทิฐุทิวังเหล่านี้ ย่อมจะเป็นได้
ด้วยอย่างนี้ คือ ด้วยอุบายเท่านั้น และหรือ ” พระผู้มีพระ
ภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า “จุนท ทิฐุทิวังหลายเหล่านี้ใด มีประ
การมิใช่อย่างเดียวกัน เป็นทิฐุทิวังประกอบพร้อมเฉพาะด้วยคำกล่าว
ปรารภคนบ้าง ปรารภโลกบ้าง ก็ทิฐุทิวังเหล่านี้บังเกิดขึ้นณะ
ที่ใด ความนอนอยู่ณะที่ใด ขึ้นเทียวทั่วอยู่ณะที่ใด เมื่อ

สัตตเลขสูตร

ภิกษุ เห็น ที่ อัน เป็น อาชา วรดิษย์ นั้น ด้วย บัญญา ชอบ ตาม ความ
เป็น จริง อย่าง ไร ว่า 'นั่น ไซ้ ของ เรา, นั่น ไซ้ ตัว เรา, สิ่ง
นั่น ไซ้ ตัว ตน ของ เรา' เมื่อ เธอ นั้น เห็น สถาน นั้น ด้วย บัญญา
ชอบ อย่าง นี้ แล้ว ความ มตะ ทิฏฐิ เหล่า นั้น ความ ดัด คั้น
ทิฏฐิ เหล่า นั้น ย่อม เป็น ได้ ด้วยอย่าง นี้ ,,

ข้อ ซึ่ง ว่า พระ มหา จุนท ออก จาก ที่ เวั่น นั้น ท่าน
พรพณา ความ แห่ง บท ปฏิบัติตถาณะ ว่า "ปฏิบัติตถาณะ นั้น คือ
การ ที่ คั้น กตัม คือ หลีก ไป จาก สัตว์ * แด สังขาร ทั้ง หตาย แล้ว
เวั่น อยู่ ล้วน เป็น คน ผู้เดียว อยู่ คือ ว่า ความ สงัด . . . ภิกษุ ไต่
ออก แล้ว จาก ความ สงัด เช่น นี้ ภิกษุ นั้น ชื่อ ว่า เป็น ผู้ ออก
แล้ว จาก ที่ เวั่น . . . ก็ พระ มหา จุนท นี้ สมัย นั้น ท่าน ออก แล้ว จาก
ผล สัมมาบัติ อัน อุตตม เพราะ ฉะนั้น พระธรรมดังคาหกัต เกร เจ้า
ทั้ง หตาย จึง กล่าว ว่า "ท่าน ออก แล้ว จาก ความ หลีก ออก
เวั่น อยู่" ดังนี้ . . . ใน บท ว่า อภิวาเทตวา นั้น โดย ข้อ อธิบาย
ว่า "นอบ น้อม โดย การพ ด้วย สิริเกด้า อัน ประทับ ด้วย ประชุม แห่ง
ระเบียบ เต็ม สิบ ทัด อัน เรียบ ร้อย รุ่ง เรือง งาม" อัน นี้ เนื้อ
ความ ตาม ข้อ อธิบาย เนื้อ ความ ตาม } อนนะ } นั้น ว่า
พญัชนะ }
"พระ มหา จุนท ให้ พระ ๑ ครั้ส เณาะ แล้ว คือ ว่า ให้ พระ ๑ ครั้ส
ว่า "จุนท ท่าน ๑ เป็น สุข เกิด" ดังนี้ . . . ดัง ได้ สดัม มา * พระ

ตัดเถรสุตร์

สัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น เมื่อ อัน ผู้ใด มา ถวาย บัณฑิต พระองค์ แล้ว
 พระ องค์ ก็ ย่อม เปด่ง พระ สุรเสียง อัน เปน สุข แต่ โสิต เปน ที่ เกิด
 ความ รัก ความ ชื่น เช่น นี้ ประหนึ่ง โสิต ตรง ด้วย น้ำ อมฤต
 แต่ กัก ก้อง ไพราะ ประหนึ่ง ดำเนียง พรหม ครัตติ ออก ชื่อ ผู้
 นั้น ว่า “ท่าน จง เปน สุข เกิด” การ อัน นี้ เปน อาจิลน พระ ตถาคต
 เจ้า ทั้ง หลาย ทรง ประพฤติ สั่งสม มา เปน ขรรคมดา. พระ อัญริ
 กถาจารย์ เจ้า เขิญ บาฬี ใน สุตร์ นี้ มา ตำรท ความ ช้อ นั้น ว่า
 “บุญจสิข.ทอบุตร์ กราบ ทูต พระ ฯ ว่า “พระพุทเจ้าข้า บัด นี้ ท้าว
 สักกเทวราช ผู้ เปน ใหญ่ ของ เทพดา ทั้ง หลาย กับ ทั้ง อำมาตย์
 และ เทว ปรัชท์ ทั้ง ดั้น ถวาย นมัสการ พระบาท ของ พระ บรม
 โลกนาค ด้วย สิริเกด้า แห่ง คน ๆ อยู่” สมเด็จ พระ ผู้ มี พระภาค
 จึง ครัตติ ว่า “บุญจ สิบ ท้าว สักกเทวราช ทั้ง อำมาตย์ และ ปรัชท์ ทั้ง
 ดั้น จง เปน สุข เกิด” เพราะ ว่า เทวดา และ มนุษย์ เหล่า อสุร และ
 คนธรรพ์ และ สัตว์ ทั้ง หลาย เหล่า อื่น ๆ บันดา มี อยู่ มาก ด้วย กัน
 ถ้วน ประสงค์ จะ ไคร้ ได้ ความ สุข อยู่ ทั้ง ดั้น พระ ตถาคต เจ้า
 ทั้ง หลาย ย่อม ครัตติ ยิง ครัตติ เฉาะ หน้า ครัตติ ต่อ ความ สุข
 สวัสดิ์ กะยักษ ทั้ง หลาย ผู้ มี ศักดา ใหญ่ เห็น ปาน ดัง นี้ อย่าง นี้ ดัง
 ครัตติ กะท้าว โกลิย ฉะนั้น.

และ ใน คำ ว่า “ทิฏฐิ ทั้ง หลาย เหล่า นี้ ไค” นั้น พระมหาจุนท
 ทูต ถาม อ่าง อาศรัย มีจฉาทิฏฐิ ทั้ง หลาย ทิฏฐิ ๒๒ ประการ ซึ่ง

ประกอบ ด้วย คำ กล่าว ปรารภ ถึง ตัว ตน ซึ่ง เบน ไป โดย นัย ว่า
 “บุคคล ตาม เห็น รูป โดย ความ เบน ตน ดัง นี้ เบน ต้น ” อัน นี้ เบน
 ทิฏฐิ ประกอบ ด้วย คำ กล่าว ปรารภ ตน ก็ ทิฏฐิ อัน ประกอบ
 ด้วย คำ กล่าว ปรารภ โลก ซึ่ง เบน ไป โดย นัย ว่า “ โลก และ ตน
 เบน ของ เทียง ดัง นี้ เบน ต้น ” อัน นี้ เบน ทิฏฐิ ประกอบ ด้วย คำ
 กล่าว ปรารภ ถึง โลก

และ ทิฏฐิ ที่ มา กล่าว ปรารภ โลก นั้น จำแนก ด้วย วาท ๘
 ประการ คือ ว่า โลก เทียง แท้ ยั้ง ยืน • โลก ไม่ เทียง รั
 แปร ผัน • โลก เทียง ด้วย ไม่ เทียง ด้วย • โลก เบน ของ เทียง
 ก็ มิ ใ้ ไม่ เทียง ก็ มิ ใ้ • โลก มี ที่ สุด • โลก ไม่ มี ที่ สุด •
 โลก มี ที่ สุด ด้วย ไม่ มี ที่ สุด ด้วย • โลก มี ที่ สุด ก็ มิ ใ้
 ไม่ มี ที่ สุด ก็ มิ ใ้ • ทิฏฐิ ประกอบ ด้วยวาท ที่ ปรารภ ถึง โลก
 เบน ๘ อย่าง ดัง นี้. ซึ่ง พระ มหา จุนท ทูล ถาม ว่า “ ภิกษุ ทำ ใน
 ใจ ซึ่ง ธรรม เบื้อง ต้น นั้น ” เนื้อ ความ ว่า “ ภิกษุ แม้ มิ ได้ ถึง
 โสดาปัตติ มัคค์ และ มา ทำ ใน ใจ อยู่ ซึ่ง มนสิการ ที่ แรก อัน เจือ
 ด้วย วิปัสสนา, ด้วย อุมาย เพียง เท่า นี้ ภิกษุ นั้น จะ มละ สละ
 คืน ทิฏฐิ เหล่า นั้น ได้ หรือ? จริง อยู่ พระ มหา จุนท นี้ ท่าน มิ ใ้
 ผู้ มี มานะ ยั้ง ก็ แต่ อาการ เบน ประหนึ่ง ผู้ มี มานะ อัน ยั้ง
 ด้วย ท่าน มา ทูล ถาม ปฤษณา ข้อ นี้ เบน การ ที่ จะ มละ มานะ
 อัน ยั้ง ของ อหิมานิกชน ทั้ง หลดหาย ” ฉะนี้. พระ อาจารย์ เจ้า พวง

หนึ่ง นั้น กล่าว ว่า “ อันเตวาสิก ทั้ง หหลาย ของ พระ เถร นั้น มี
 ความ สำคัญ ใน ใจ ว่า ‘ การ มละ ทิฏฐิ เหล่า นั้น ให้ ชาต สุตฺต นั้น
 ย่อม จะ เปน ได้ ด้วย ปฐม มนสิการ ถึง เคี้ยว, และ มา สำคัญ
 ว่า ‘ การ อยู่ ด้วย สมาบัติ เปน การ อยู่ วัช เถธา ทิฏฐิ ทั้ง หหลาย ’
 ทั้ง นี้. พระ มหา จุนท ทูต ถาม ปุณฺณนา ข้อ นี้ ขึ้น เพื่อ ประ
 โยชน์ แต่ อันเตวาสิก ของ ตน เท่านั้น ” ลำดับ นั้น พระ ฯ จะ ทรง
 แสดง อุบาย เพื่อ ดาร ละ ทิฏฐิ ทั้ง หหลาย นั้น จึง ทรง ภาสิต ว่า
 “ ทิฏฐิ ทั้ง หหลาย เหล่า นี้ ไค ” เปน ต้น.

และ คำ ว่า ทิฏฐิ ทั้ง หหลาย นี้ บังเกิด ขึ้น ณ ที่ ไค ก็ ใน บท
 ว่า “ ณ ที่ ไค ” นั้น พระ ผู้ มี พระภาค ตรีธ อาศรัย วัช ทั้ง ๕ ด้วย
 ว่า ทิฏฐิ เหล่า นั้น มิ ได้ เกิด ใน ที่ อื่น ย่อม บังเกิด ใน วัช บัญจาก
 เพราะ ฉะนั้น พระ องค์ จึง ตรีธ ว่า “ ภิกษุ ทั้ง หหลาย เมื่อ รูป มี อยู่
 แล้ว ทิฏฐิ ความ เห็น ว่า ตัว ตน อัน ไค โลก อัน ไค ใน ภาพ นี้,
 ตัว ตน อัน นั้น โลก อัน นั้น จัก เปน ณ ะ ภาพ นำ เทียง แท้ ย้ง
 ยืน อยู่ เช่น นี้ มิ ได้ แปร ปรวน ทิฏฐิ ดัง นี้ ย่อม หย้ง ตง ใน รูป
 อาศรัย รูป จึง บังเกิด ขึ้น เมื่อ เวทนา สัมมญา สังขาร และ วิญญาณ มี
 อยู่ ทิฏฐิ ก็ อาศรัย เวทนา สัมมญา สังขาร และ วิญญาณ จึง บังเกิด ขึ้น,
 หย้ง ตง ใน เวทนา สัมมญา สังขาร และ วิญญาณ นั้น แท้จริง คำ ว่า
 “ ณ ที่ ไค ” นี้ พระ ผู้ มี พระภาค ตรีธ เปน คำ พุค ถึง ของ ถึง เคี้ยว ด้วย
 อานาจ แห่ง อารมณ โดย อธิบาย ว่า “ ทิฏฐิ ทั้ง หหลาย บังเกิด ขึ้น

ณะอารมณ์ใด” ดังนี้ เพราะ ความ ต่าง แห่ง บท เป็น กิริยา ทั้ง
 ตาม (คือ เกิด ขึ้น อยู่ ตาม นอน อยู่ ขึ้น เทียบ ทัว อยู่) นี้
 บัณฑิต พึง รั้ แจ้ง ว่า “ ทิฏฐิ ทั้ง หดาย ซึ่ง ยัง มิ ได้ เกิด ด้วย อ่า
 นาจ แห่ง ชาตึ มา เกิด ขึ้น อยู่ เช่น นี้ ท่าน กล่าว ว่า “ เกิด อยู่ ”
 ทิฏฐิ ทั้ง หดาย อัน บุคคล เสพ เนื่อง ๆ แล้ว และ ทิฏฐิ นั้น ได้ ก่า
 ดัง เรียว แรง ขึ้น เช่น นี้ ท่าน กล่าว ว่า “ ตาม นอน อยู่ ”
 ทิฏฐิ ทั้ง หดาย อัน ถึง กาย ทวาร และ วจี ทวาร แล้ว นั้น ท่าน กล่าว
 ว่า “ ขึ้น เทียบ ทัว ไป อยู่ ” อัน นี้ แสดง เหตุ อัน ต่าง แห่ง บท เป็น
 กิริยา ทั้ง ตาม นั้น

เนื้อ ความ ใน บท ว่า “ ต่ เนตัมม ” เป็น ต้น นั้น ว่า “ ดึง นั้น
 คือว่า อารมณ์ นั้น อัน ต่าง ด้วย ษัณห์ ทั้ง ๕ ไม่ เป็น ของ เรา, แม้ เรา
 ก็ มิ ได้ เป็น อารมณ์ นั้น, และ อารมณ์ นั้น แม้ จะ เป็น ตน ของ เรา
 ก็ มิ ได้ คำ ว่า ภิกษุ เห็น อยู่ ซึ่ง ที่ นั้น ด้วย บัญญา ชอบ ตาม
 เป็น จริง นั้น เนื้อ ความ แห่ง บท บัณฑิต พึง รั้ แจ้ง ดังนี้ ก็ เพราะ
 เหตุ ไร เด่า การ ถือ เอา ว่า “ นั้น ของ เรา ” อย่าง นี้ เป็น ความ
 ถือ เอา ด้วย ตัณหา, ก็ เมื่อ บุคคล ถือ เอา อยู่ อย่าง นั้น ย่อม
 ถือ เอา เครื่อง เน้น ข้ำ คือ ตัณหา อัน แยก ด้วย ตัณหา วิปริต ร้อย
 แปล ประการ, และ ความ ถือ เอา ว่า “ นั้น เป็น ตัว เรา ”
 เช่น นี้ เป็น การ ถือ เอา ด้วย มาน, และ ข้อ ซึ่ง มา ถือ เอา ว่า
 “ นั้น เป็น ตัว ตน ของ เรา ” ดังนี้ เป็น ความ ถือ เอา ด้วย ทิฏฐิ

ตัดเดชะตุคร

ก็ เมื่อ บุคคล ถือ เอา ดัง นั้น ย่อม ถือ เอา ด้วย เครื่อง เน้น ข้ำ คือ ทิฏฐิ
อนัน แดก ด้วย ทิฏฐิ ๖๒ ประ การ เพราะ เหตุ นั้น พระ ผู้ มี พระภาค
ตรัส ว่า “ นั้น ไซ้ ของ ๆ เรา ” ดัง นี้ พระ องค์ ห้าม เครื่อง เน้น
ข้ำ คือ คณหา ซึ่ง มี ประเภท ดัง กล่าว แล้ว เสีย พระ ๑ ตรัส ว่า
“ นั้น ไม่ ไซ้ เรา ” ดัง นี้ พระ องค์ ห้าม มานะ เปน เครื่อง เน้น
ข้ำ เสีย เมื่อ พระ ๑ ตรัส ว่า “ นั้น ไม่ ไซ้ ตัว ตน ของ เรา ” ดัง นี้
พระ องค์ ห้าม ทิฏฐิ เปน เครื่อง เน้น ข้ำ เสีย. ก็ คณหา และ มานะ
ทั้ง สอง อย่าง นั้น ตั้ง ลง ประชุม ลง ใน ทิฏฐิ เพราะ ฉะนั้น พระ ๑
จึง ทรง แดง แต่ การ มละ ทิฏฐิ ดัง เคี้ยว เท่า นั้น ซึ่ง ว่า ภิกษุ
เห็น อารมณ์ นั้น ด้วย อย่าง นี้ นั้น คือ ว่า ภิกษุ เห็น ชนธ บัญจก
ด้วย อากา ร มี คำ ว่า “ นั้น ไม่ ไซ้ ของ ๆ เรา เปน ต้น ” เห็น ตาม
จริง ตาม ความ เปน อย่าง ไร. แท้ จริง หมอด & แห่ง ชนธ เมื่อ ชน
บุคคล ถือ เอา ว่า ของ เรา มี อยู่ ด้วย อากา ร ไต, ชนธ บัญจก ก็
ย่อม ไม่ มี ด้วย อากา ร นั้น. ซึ่ง ว่า ภิกษุ เห็น ด้วย บัญญา อนัน
ชอบ นั้น คือ ว่า ภิกษุ เห็น ด้วย ตี ด้วย วิบัติสสา บัญญา อนัน จบ ลง
คือ บัญญา อนัน เกิด ขึ้น พร้อม ด้วย โสตา บัคติ มรรค ความ มละ ความ
สละ คั้น ทิฏฐิ เหล่า นั้น เสีย ย่อม เปน ด้วย อย่าง นี้
และ คำ ว่า ความ มละ ความ สละ คั้น ทั้ง ๒ นี้ เปน ชื่อ แห่ง
การ มละ ด้วย อนัน คัค ชน พร้อม พระ ๑ ทรง แดง ความ มละ ทิฏฐิ
ด้วย ธรรม สำหรับ ทำ ใน ใจ เมื่อ ต้น ด้วย ประ การ ดัง นี้

ต่อ ความ ใน พระ บาท สมเด็จพระ ๑ เจ้า เมื่อ อัน พระ
มหา จุณท ทูต ตาม ปฤษณา ด้วย อำนาจ แห่ง บุคคล ผู้ มี มานะ ยิ่ง
เพราะ มา บรรารภ ฐิน ว่า “ นุไซโน ” ดังนี้ พระ องค์ แสดง ความ
มละ ทิฏฐิ ด้วย โสคา บัคคิมรรค แล้ว บัด นี้ พระ องค์ จะ ทรง
จำแนก รูปฌาน อรูปฌาน ของ บุคคล ซึ่ง เปน ผู้ มี มานะ ยิ่ง ทั้ง
หลาย ด้วย พระ องค์ จึง ตรัส ว่า “ จุณท ฐาน ที่ ตั้ง แห่ง ผล อัน
นี้ ย่อม มี อยู่ ด้วย ฐาน อัน ไต เต่า ภิกษุ บาง องค์ ณะ ธรรม
วินัย นี้ เธอ สังคต แล้ว จาก กาม ทั้ง หลาย ที่ เคี้ยว สังคต แล้ว
จาก ธรรม เปน ออกุศล ทั้ง หลาย เข้า ไป ถึง พรหม ฌาน
ที่ แรก มี วิตก มี วิจาร มี ปิตี และ สุข เกิด แต่ ความ สังคต จาก
นิวรณ์ แล้ว และ อยู่, เธอ นั้น จะ พัง ปริวิตก ตรึก เห็น ไป ว่า ‘ เรา
ย่อม อยู่ ด้วย ดัดเลข ขัต เถตา กิเลต ’ จุณท ปฐม ฌาน ธรรม เหล่า
นั้น เรา ไม่ กล่าว ว่า เครื่อง ขัต เถตา ใน วินัย ธรรม ที่ ผูก สอน
พระมาน ของ พระ ะริยะ ปฐม ฌาน ธรรม เหล่า นี้ ใน วินัย ของ
พระ ะริยะ เรา ย่อม กล่าว ว่า ธรรม สำหรับ อยู่ เปน สุข ใน
อิตถภาพ นี้ เท่า นั้น. อนึ่ง จุณท ฐาน ที่ ตั้ง แห่ง ผล อันนี้ ย่อม มี อยู่
ภิกษุ บาง องค์ ณะ ธรรม วินัย นี้ เพราะ ระงับ วิตก วิจาร เสีย ได้,
เธอ นั้น เข้า ไป ถึง พรหม ฌาน ที่ สอง อัน ไม่ มี วิตก ไม่ มี
วิจาร เปน เครื่อง ให้ ผ่อง ใส ณะ ภายใน แด ยัง สมาธิ เปน ธรรม
เอก ผุด แห่ง จิคร มี ฐิน มี ปิตี แด สุข บังเกิด แต่ สมาธิ อยู่ ภิกษุ

สัตว์เดรัจฉาน

นั้น จะ พึง ตรึก เห็น ว่า “ เรา อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง ชัด เกลา ” ก็
แต่ ว่า ใน วินัย แห่ง พระ อริยะ นี้ ทุคฺคิยามาน ธรรม เหล่า นั้น เรา
ไม่ กล่าว ว่า “ สัตว์เดรัจฉาน, เปน แต่ ธรรม สำหรับ อยู่ เปน สุข ใน
อิตฺตภาพ นี้ ” อนึ่ง จุนท ภิกษุ บาง รูป ณะ ธรรม วินัย นี้ เพราะ
หน่าย ปิตี เสียด แล้ว พึง เปน บุคคล เฟ่ง อยู่ ตาม ควร เปน ผู้
มี สติ มี สัมปรัญญะ ด้วย ความ สุข ด้วย นามกาย, พระ อริยะ ทั้ง
หลาย ย่อม แสดง บอก ว่า ผู้ บันตุ ฆาน นั้น ไต่ ว่า “ เปน ผู้
เฟ่ง โดย ควร มี สติ อยู่ เปน สุข ” ดัง นี้, เธอ ได้ เข้า ไป ถึง ฆาน
ที่ สามี อัน ประกอบ ด้วย คุณ เห็น ปาน นั้น อยู่, ภิกษุ นั้น พึง วิตก
ตรึก เห็น ว่า “ เรา อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง ชัด เกลา ” ก็ แต่ ใน
วินัย แห่ง พระ อริยะ นั้น ทุคฺคิยามาน ธรรม เหล่า นี้ เรา มิ ได้ กล่าว
ว่า “ สัตว์เดรัจฉาน ” เรา กล่าว ว่า “ ธรรม สำหรับ อยู่ เปน สุข ใน
ทิวฐธรรม ” อนึ่ง จุนท เหตุ ที่ ต่ง แห่ง ผล อัน บุคคล ย่อม ได้ อยู่
ภิกษุ บาง รูป ณะ ธรรม วินัย นี้ เพราะ มตะ สุข และ ทุภธฺ เสียด แล้ว
และ โสมนัส โทมนัส อัดตงคฺ คับ สุขุ ไป แล้ว ใน ก่อน, เธอ นั้น เข้า
ไป ถึง พร้อม บันตุ ฆาน ที่ ดี ไม่ มี สุข ไม่ มี ทุภธฺ มี ความ ที่
แห่ง สติ เปน ของ มวิสุทฺธิ เพราะ อุกเขธา อยู่, เธอ นั้น พึง วิตก
ตรึก ไป ว่า “ เรา ย่อม อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง ชัด เกลา ” ก็ แต่
จตุตถฆานธรรม เหล่า นี้ ใน วินัย ของ พระ อริยะ เรา ไม่ กล่าว ว่า
“ สัตว์เดรัจฉาน, เปน แต่ ธรรม สำหรับ อยู่ เปน สุข ใน ทิวฐธรรม เท่านั้น ”

อนึ่ง จุนท. ภิกษุ บาง องค์ ณะธรรมวินัย นี้ เพราะ ก้าว ถ่วง
 รูปสัญญา เสีย ด้วย ประการ ทั้ง ปวง แล้ว ให้ ปฏิขสัญญา อัดคังค
 คัม ไป เพราะ มิได้ ทำ นานัตตสัญญา ไว้ ใน ใจ เธอ ทำ บริกรรม
 อยู่ ว่า “ อากาศ ไม่มี ที่ สุด ” ดังนี้ ได้ เข้า ไป ถึง พพร้อม
 บันดู อากาธานัญญาตนอรุปสมาบัติ แล้ว และ อยู่ ที่ คี, อนึ่ง ภิกษุ ก้าว
 ถ่วง อรูปสมาบัติ ที่ แรก เสีย ด้วย ประการ ทั้ง ปวง แล้ว ทำ ใน ใจ ว่า
 “ วิญญาณ ไม่มี ที่ สุด ” ดังนี้ แล้ว บันดู วิญญาณัญญาตนอรุปสมาบัติ
 ที่สอง ก็ คี, อนึ่ง ภิกษุ ก้าวถ่วง วิญญาณัญญาตนอรุปสมาบัติ เสีย ด้วย
 ประการ ทั้ง ปวง แล้ว ทำ ใน ใจ ว่า “ อะไร ๆ น้อย นิ่ง ไม่มี ” ดังนี้
 แล้ว บันดู อากิญจัญญาตนอรุปสมาบัติ ที่สาม ก็ คี, อนึ่ง ภิกษุ ก้าวถ่วง
 อากิญจัญญาตนอรุปสมาบัติ เสีย ด้วย ประการ ทั้ง ปวง แล้ว ได้
 เข้า ไป ถึง พพร้อม เนวสัญญานาสัญญาตนอรุปสมาบัติ ที่ ๔ ก็ คี, และ
 ภิกษุ นั้น ๆ มา สำคัญ ปริวิตก ว่า “ เรา อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง
 ขัด เสดา กิเลส ” ก็ แต่ ธรรม เหล่า นั้น ใน อริยะวินัย นี้ เรา ไม่
 กล่าว ว่า “ สัตตเสข, เบน แต่ ธรรม สำหรับ อยู่ รงับ สงัด คี
 เท่า นั้น ”

เมื่อ ความ ใน คัมภีร์ อัญฐกถา ท่าน พรวรณา ว่า “ สมเด็จ
 พระ ๗ ทรง จำแนก มหรรคตมาน ออก ดังนี้ ด้วย อำนาจ ชน
 ผู้ มี มานะ ยิ่ง มี ความ สำคัญ ว่า “ ได้ บันดู ถึง โลกุตตรธรรม ”
 บุคคล เหล่า ไต มี มานะ ยิ่ง บังเกิด ขึ้น ด้วย สำคัญ ว่า “ คน ถึง แล้ว

ใน กรรม วิเศษ อัน ตน ยัง ไม่ ได้ ถึง ” ชน เหล่า นั้น เป็น ผู้ มี
 มานะ ยิ่ง และ มานะอัน ยิ่ง นั้น ๆ เมื่อ จะ บังเกิด ขึ้น ก็ มิ ได้ บังเกิด
 แต่ พาดบุณชน อัน เป็น ไป ตาม โลก ไป ตาม วัฏฏะ และ มิ ได้
 บังเกิด แต่ ชน ผู้ อริยะดาวก ทั้ง หดาย. จริง อยู่ พระ โสดาบัน
 บุคคล ซึ่ง จะ ให้ มานะ ยิ่ง เกิด ขึ้น สำคัญ ว่า “ เรา เป็น
 สกทาคามิ ” ดังนี้ ย่อม ไม่ มี, พระ สกทาคามิ และ พระอนาคามิ ซึ่ง
 จะ สำคัญ ตน ว่า “ เรา เป็น อนาคามิ และ อรหันต์ ” ดังนี้ ก็ ย่อม
 ไม่ มี. มานะ ยิ่ง นี้ ย่อม เกิด ขึ้น แต่ การก บุคคล อัน ชุ่ม กิเลส
 ลง ใจ ได้ ด้วย กำลัง สมณะ หรือ ด้วย กำลัง วิบัติสดนา ประกอบ
 ความ เพียร อยู่ เนื่อง นิศย และ เป็น ผู้ มีความ เห็น แจ่ม อัน ปรารภ แล้ว.
 จริง อยู่ ภิกษุ ผู้ การก บุคคล เช่น นั้น เมื่อ ไม่ เห็น กิเลส อัน ตน
 ชุ่ม ใจ ด้วย สมณะ และ วิบัติสดนา นั้น ขึ้น เทียบ ทิ้ง ไป ใน ทวาร
 นั้น ๆ มานะ ยิ่ง ก็ บังเกิด ขึ้น. ภิกษุ นั้น มา สำคัญ ตน ว่า “ เป็น
 โสดาบัน หรือ เป็น สกทาคามิอนาคามิ และ อรหันต์ เช่น ประหนึ่ง มานะ
 ยิ่ง แห่ง พระเถร ทั้ง หดาย อัน พระ รัชมัททินันตเถร ผู้ อยู่ ใน วิหาร
 ใกล้ ศพจักรทิศบรรพต ได้ ตั้ง สอน แล้ว ฉะนั้น ” ดัง ได้ สดับ มา
 พระรัชมัททินันตเถร นั้น ท่าน อุปสมบท แล้ว ไม่ นาน ได้ บันตุ พระ
 อรหันต์ เป็น องค์พระอรหันต์, พระ ผู้ เป็น เจ้า ได้ แนะนำ ตั้งสอน ภิกษุ
 อื่น ๆ ให้ ได้ บันตุ กรรม วิเศษ เป็น อัน มาก. พระ ภิกษุสงฆ์ ใน
 คิถัมมหาวิหาร ได้ พัง ข่าว คราว นั้น จึง บังคับ ไล่ ภิกษุ ไป เป็น

ดัตถเวรสุตฺร

ทุด มาก ด้วย กัน ว่า “ ชัมมทินนภิกษุ อยู่ใน ศพังครคิณฺโณวิหาร
 มา ประกอบ ภิกษุสงฆ์ ใน อัน ไซ้ เหตุ ไซ้ ทาง ที่ จะ ประกอบ ท่าน
 ทั้ง หตาย จง ไป นำ เธอ นั้น มา ” ภิกษุ ผู้ ทุด ทั้ง หตาย ไป ยัง
 สำนัก พระ ชัมมทินนคฺเณร แล้ว จึง มี วาจา ว่า “ ชัมมทินน ผู้ มี
 มี อายุ บัด นี้ พระ ภิกษุสงฆ์ ให้ หา ท่าน, ท่าน จง ไป ยัง สำนัก
 พระ ภิกษุสงฆ์ ” พระ เณร จึง ไต่ถาม ว่า “ ท่าน ทั้ง หตาย ผู้
 เจริญ ท่าน ทั้ง หตาย นี้ ค้นคว้า แสง หา ตน หรือ ? การ แสง
 หา ตัว ตน นี้ ประเสริฐ อยู่ หรือ ? ” พระ ภิกษุ ทั้ง หตาย รับ ว่า
 “ ท่าน ผู้ สติบุรุษ ๆ ข้า ๆ ทั้ง หตาย นี้ แสง หา ตน อยู่ ” พระ
 ชัมมทินนคฺเณร จึง แสดง ทาง กัมมวิญญาน ให้ แก่ ภิกษุ ทั้ง หตาย
 นั้น, พระ ภิกษุ ทั้ง หตาย ผู้ เปน ทุด ก็ ได้ บันฑุ พระ พระ อรหัตต
 ทั้ง ดั้น ด้วย กัน. พระ ภิกษุสงฆ์ จึง ส่ง ภิกษุ พวก อื่น ไป เปน ทุด
 อีกร, พระ ภิกษุ พวก นั้น ไป ยัง สำนัก พระ ชัมมทินนคฺเณร ได้
 สำเร็จ พระ อรหัตต แล้ว ก็ อยู่ ณ ที่ นั้น มิ ได้ กลับ มา. แต่
 ภิกษุสงฆ์ ส่ง ภิกษุ ทุด ไป ได้ บันฑุ พระ อรหัตต แล้ว มิ ได้ กลับ
 มา ดังนี้ ถึง สาม ครั้ง. พระ ภิกษุสงฆ์ จึง ว่า “ ภิกษุ ทั้งหตาย
 ซึ่ง ไป แล้ว เปน ไฉน จึง มิ ได้ กลับ มา ” พระ ภิกษุสงฆ์ จึง
 บังคับ ไซ้ ภิกษุ อุทม บรรพชิต ฆอช ภาย แก่ รูป หนึ่ง ให้ ไป
 ใน วาร ที่ ๕ ภิกษุ อุทม บรรพชิต นั้น ไป ยัง สำนัก พระ
 ชัมมทินนคฺเณร แล้ว มี วาจา ว่า “ ชัมมทินน ผู้ เจริญ ภิกษุสงฆ์ ใน

ดิศตมหาวิหาร ใช้ ภิกษุ ทูต มา ให้หาท่านถึง สาม ครั้ง แล้ว ท่าน
 มา ฝ่าย ฉั้น อาชญาสงฆ์ มี ได้ ไป ยัง ที่ ประชุม และ ท่าน มี
 ได้ การพ ค่อ อาชญาสงฆ์ เช่น นี้ เห็น ชอบ แด หรือ ? พระ ผู้ เปน
 เจ้า ได้ พัง คัง นั้น ก็ รับ ค่วน มี ได้ กลับ คืน เข้า ยัง บวรณศาธา
 ให้ ภิกษุ อันเตวาสิก ถือ เอา บาตร จั้วร ออก จาก อาวาส ใน ขณะ
 นั้น, จึง เข้า ไป พัก อาศรัย ใน หนักวิหาร ณะ ระหว่าง มรรคา. ใน
 หนักวิหาร นั้น พระ เภรเจ้า องค์ หนึ่ง มี พรรษา ล่วง ๖๐ พรรษา
 แล้ว ปฏิญญา ความ ที่ แห่ง ตน เปน พระ อวหันต์ อยู่ ด้วย อธิ
 มานะ สำคัญ ว่า “ บันตุ พระ อระหัตตผล แล้ว ” พระ ชัมมทินนัตเถร
 เข้า ไป ยัง สำนัก พระ มหาเถร นั้น นอบ น้อม นมัสการ แล้ว
 ทำ ปฏิสันถาร ไต่ ถาม ถึง อธิคม ความ บันตุ ขรรม วิเศษ พระ
 มหาเถร เจ้า จึง พยากร ว่า “ ชัมมทินน ผู้ มี อายุ กิจ อัน ไต่ ที่
 บวรพชิต จะ พัง ทำ, กิจ นั้น เรา ได้ ทำ ให้ เสร็จ นาน แล้ว;
 บัด นี้ เรา มี พรรษายุกาล ล่วง ๖๐ ปี แล้ว ” พระ ชัมมทินนัตเถร จึง
 ถาม ว่า “ ท่าน ผู้ เจริญ การ ทำ ฤทธิ ให้ วิเศษ ต่าง ๆ นั้น
 พระ ผู้ เปน เจ้า ยัง ใช้ ส้อย ได้ อยู่ รือ ? ชัมมทินน เออ เรา ยัง
 ใช้ ส้อย ได้ อยู่. คี่ แล้ว แม้ ไฉน ขอ ความ เรื่อง นี้ จง สำเร็จ
 เลิศ, พระ ผู้ เปน เจ้า จง นฤमित บันตาน คชสาร ใหญ่ ให้ บ่าย
 หน้า มา เฉาะ หน้า แห่ง พระ ผู้ เปน เจ้า. พระ มหา เภรเจ้า รับ
 คำ พระ ชัมมทินน แล้ว จึง นฤमित คชสาร ใหญ่ ผิด พรรณ ชาว

ด้วย มี ๗ วรรณะทั้ง ๗ คือ ท้าว ๔ ที่สุด วงศ์ที่สุด ทาง และ อินทชะโกษ
 ประดิศถาน ถึง พัน อัน แดก แด้ว โดย ประการ ตาม, ปล่อย ทาง
 ไล่ วงศ์ เข้า ใน ปาก แสดง อากาการ ประหนึ่ง จะ เสีย ด้วย งา ทั้ง ต้อง
 มา ถึง เณระ หน้า แห่ง พระ มหาเถรเจ้า. พระ มหาเถร นั้น ได้ เห็น
 คชสาร ที่ คน นฤมิต บันดาน ให้ เปน ขึ้น ก็ หดง ดั้น สติ สดุ้ง
 ทวาด ห้วน กัดัว แต่ ข้าง คชสาร นั้น เปน กำถัง, ปรารภ จะ หนี
 ไป. ใน ขณะ นั้น พระ ผู้ เปน เจ้า ฐิติน ว่า “คน มิ ไร อรหันต์”
 จึง หนี หย่อง ดง ที่ โกลั เท้า พระ ฐิตินนัตเถร จึง วจน ว่า “ท่าน
 ผู้ มี อายุ ท่าน จง เปน ที่ พึ่ง แห่ง เรา ด้วย เกิด” พระ ฐิตินนัต
 เถร จึง ปรอดบ พระ มหาเถร นั้น ว่า “ท่าน ผู้ เจริญ พระ ผู้
 เปน เจ้า อย่า เสีย ใจ เลย, มาจะ อัน ทับ ยิง เช่น นี้ ย่อม บังเกิด
 แต่ การกบคุด เท่านั้น” พระ ฐิตินนัตเถร ปรอดบ ดัง นี้ แล้ว
 จึง ให้ กัมมัญฐาน. พระ มหาเถร เจ้า ตั้ง อยู่ ใน โอวาท ของ พระ
 ฐิตินนัตเถร ก็ ได้ บันตุ อรหันต์. แม้ พระเถร ใน วิหาร โกลั
 จิกขณะบรรพต ก็ ปฏิญาณตน ว่า “เปน ผู้ บันตุ พระ อรหันต์”
 ด้วย อธิมานะ เหมือน ฉะนั้น.

พระ ฐิตินนัตเถร เข้า ไป ยัง สำนัก พระเถร นั้น แล้ว ได้
 ถาม ถึง อธิคม. ฝ่าย พระเถร ใน จิกขณะบรรพต วิหาร ก็ พยายาม
 เช่น พระ มหาเถร เจ้า ใน หนกวิหาร ฉะนั้น. พระ ฐิตินนัตเถร จึง
 วจน ว่า “ท่าน ผู้ เจริญ ขอ ท่าน จง นฤมิต สาระโปกกรรม

มี กอบัว ประกอบ ด้วย ดอก บัว อัน ใหญ่, และ จง บันตาคู รูป
 สตรี อัน งาม ประดิษฐาน ใน ห้อง ดอก บัว นั้น, แล้ว พ้อนรำ ร้อง
 ด้วย สำเนียง ไพเราะ เถิด ” พระเถร นั้น ก็ นฤมิตร บันตาคู ให้ เป็น
 ขึ้น ตาม คำ พระ ชัมมทินนัตเถร ได้ ทุก ประการ. พระ ชัมมทินนัตเถร
 จึง ตก เตือน ว่า “ พระ ญู เปน เจ้า จง พัง ตู นารีรูป อัน ร้อง รำ
 นั้น เอง ๆ เถิด ” กล่าว ดังนี้ แล้ว ก็ เข้า ไป ยัง ภายใน ปราสาท.
 เมื่อ พระเถร เจ้า พัง ตู รูป สตรี นั้น เอง ๆ อยู่, ก็ เกิด ทั้งหลาย ซึ่ง
 พระเถร ช่ม ให้ ส่ง มา ถ่วง กาล ๒๐ พรรษา นั้น, ก็ ได้ โอกาส
 กำเรียบ ห้วนไหว ขึ้น. ใน ขณะ นั้น พระเถร รู้ สึก ตน ว่า “ ยัง มิ ได้
 เป็น อรหันต์ ” จึง เรี่ยน กัมมัญฐาน ใน ด้านที่ พระ ชัมมทินนัต ได้
 บันตาคู พระอรหันต์ ประหนึ่ง พระมหาเถร เจ้า องค์ ก่อน นั้น.

พระ ชัมมทินนัตเถร เจ้า ออก จาก ที่ นั้น ไป ตาม ลำดับ ถึง
 คิณฺฑลมหาวิหาร. ก็ ใน สมัย นั้น พระเถร ทั้งหลาย ใน วิหาร นั้น
 กวาด ถาน พระเจดีย์ แล้ว ให้ ปิณฑิ มี พระพุทธเจ้า เป็น อารมณ
 บังเกิด ขึ้น แล้ว นั่ง อยู่. ก็ ใน สมัย เช่น นี้ แม้ ว่า ภิกษุ
 อากันตุงกะ ไต ๆ มา ก็ คือ, พระเถร ทั้งหลาย นั้น มิ ได้ ทำ ปฏิบัติถาวร
 ทัก ทาย; อัน นี้ เปน วัตร ทำเนียม ถือ ทัว กัน. เพราะ ฉะนั้น
 เมื่อ พระ ชัมมทินนัต มา ถึง คิณฺฑลมหาวิหาร พระเถร องค์ ไต องค์
 หนึ่ง ซึ่ง จะ ได้ กล่าว ปราศรัย ว่า “ ท่าน จง ฉาง มาตร และ จิว วั
 ณะที่ นี้ เถิด ” ดังนี้ ก็ มิ ได้ มี. พระเถร ทั้งหลาย ดังเกิด รู้

ด้วย อนุমান คณะ ใจ ว่า “ภิกษุ นี้ จะ พัง เป็น ชัมมทินน์ แน่ แล้ว.”

พระเถร เจ้า ทั้งหลาย ก็ ไต่ถาม ปรุชฌณา. พระ ชัมมทินน์เถร เจ้า ก็ พยายาม ปรุชฌณานั้น ประหนึ่ง บุคคล ตัด ก้านกมพู ให้ขาด ด้วย ดาบ อັນ คม แล้ว, จึง ประหาร แผ่นดิน ด้วย นิ้ว เท้า, มี วาจา ว่า “ท่าน ผู้เจริญ ทั้งหลาย แม้ แต่ แผ่นดิน ใหญ่ อัน ไม่ มี เจตนา นี้ ยัง รู้ คุณ ของ ๆ ข้า ๆ ผู้ ชัมมทินน์, ก็ ผู้ เป็น เจ้า ทั้งหลาย เป็น มนุษย์ ชาติ ประกอบ ด้วย เจตนา มิ ได้ รู้ คุณ ของ ๆ ข้า ๆ นี้ เลย”

มี วาจา ดังนี้ แล้ว, พระ ผู้ เป็น เจ้า จึง กล่าว ประพันธ์ อัมมฏก ฉันทคาถา มี ความ ว่า “แผ่นดิน ใหญ่ นี้ ไม่ มี เจตนา ความ คิด อ่าณ ย่อม รู้ แจ่ม คุณ และ โทษ, ท่าน ผู้เจริญ ท่าน ทั้งหลาย ด้วน ประกอบ ด้วย เจตนา แต่ มิได้ รู้ คุณ และ โทษ” พระ ชัมมทินน์เถร กล่าว คาถา มี เนื้อ ความ ดังนี้ แล้ว, ใน ขณะ นั้น ท่าน เหาะ ขึ้น ยัง เวหา ไป ยัง ศัพทครตีสถบรพต ที่ อยู่ แห่ง ตน. มาณะ ทับ ยิ่ง ย่อม บังเกิด แต่ ภิกษุ ผู้ การกมพูศด ด้วย ประการ ฉนี้. เพราะ เหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อ จะ ทรงจำแนก ฉาน ตาม อำนาจ ของ ภิกษุ ทั้งหลาย เช่น นั้น จึง ตรัส ว่า “เหตุ อัน นั้น ซึ่ง จะ ไม่ มี อัน บุคคล ย่อม มิ ได้ นั้น มิ ได้ มี, ด้วย เหตุ อัน ไต่ เต่า ภิกษุ บาง องค์ ฉระขรม วินัย นี้ สังกต จาก กาม ทั้งหลาย สังกต จาก ขรรณ ทั้งหลาย ซึ่ง เป็น ออกุศล เข้า ไป ถึง พร้อม ปฐุมฉาน อัน เป็น ของ ทัว ไป ด้วย ดาบศ และ ปริพพาสก ซึ่ง เป็น พาหิรขณ. ซึ่ง ว่า

ตัดเลขสูตร

ภิกษุ นั้น ตรึก เห็น ว่า “เรา ย่อม อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง ชักเถลา” ดังนี้ นั้น
 คือ ว่า ภิกษุ ราพึง เห็น ว่า “วิธี ปฏิบัติ อันใด ชักเถลา ก็เกิด ได้,
 บัดนี้ เรา ก็ อยู่ ด้วย วิธี ปฏิบัติ อันนั้น ” ความ ตรึก อย่างนั้น ย่อม
 ไม่ควร. จริงอยู่ ฌาน ของ ภิกษุ ผู้ มี มานะ ทัมยิง นั้น จะ เป็น
 ดัดเลข เครื่อง ชักเถลา ก็เกิด หรือ จะ เป็น ทาง ปฏิบัติ เพื่อ ดัดเลข นั้น
 มิได้ มี เพราะว่า ฌาน ของ ภิกษุ ผู้ มี มานะ ทัมยิง นั้น ไม่ เป็น บาท
 แห่ง วิปัสสนา. แท้จริง อริยานิกภิกษุ นั้น เข้า ฌาน ออก จาก
 ฌาน นั้น แล้ว ก็ มิได้ พิจารณา ดังซาร, ฌาน ของ ภิกษุ นั้น
 ย่อมทำ ดีกว่า ความ ที่ แห่ง จิตร เป็น จิตร มี อารมณ เป็น หนึ่ง, และ เป็น
 ธรรม สำหรับ อยู่ เป็น สุข ใน ทิวาธรรม เพราะเหตุดังนี้ พระ ผู้
 มี พระภาค จะ ทรง แต่ง ความ ข้อนั้น จึง ตรัส ว่า “นโฆ ปเนเต จุนท์”
 เป็น คัม โดย ความ ซึ่ง มาใน พระบาท ก็ คำ ว่า ‘เหล่านั้น’
 ใน บท ว่า ‘ก็ เหล่านั้น หาไม่ แด’ ดังนี้ นั้น บัณฑิต พึงรู้แจ้ง ว่า ‘เป็น
 คำพูด ถึงสิ่ง ที่ มาก ด้วย อำนาจ แห่ง ฌานธรรม, หรือ ด้วย อำนาจ แห่ง
 อัน ถึงพร้อม ” แท้จริง ปจฺมฌาน อย่างเดียว เป็น ไป แล้ว ด้วย
 อำนาจ แห่ง อัน ถึงพร้อม เนื่อง ๆ ก็ ย่อม ถึง ซึ่ง ความ เป็น ของ มาก,
 นัยหนึ่ง ว่า “เป็น คำพูด ออกชื่อ สิ่ง ที่ มาก ด้วย อำนาจ แห่ง อารมณ ”
 จริงอยู่ ปจฺมฌาน แม้ เป็น ธรรม อย่างเดียว ย่อม ถึง ซึ่ง ความ เป็น
 ของ มาก ด้วย อำนาจ แห่ง ปจฺมฌาน ซึ่ง เป็นไป ใน ปจฺจวักคิณ
 เป็นคัม ใน ฌาน ที่ ๒ } ก็ นัยนี้ มิได้ แปรก กัน. ก็ ใน อรูปฌาน

ทั้ง ๔ นั้น บัณฑิต พึง รู้แจ้ง ว่า “ เป็น คำพูด ถึง สิ่ง ที่ มาก
 ด้วย ชำนาญ แห่ง หมวด สอง ของ เหตุ ซึ่ง มี ใน ก่อน, เพราะ อรูปฌาน
 มิได้ แยก กัน ด้วย อารมณฺ์. เพราะ เหตุใดเล่า แม้ องค์ แห่ง อรูปฌาน
 มิได้ แยกกัน ก็ ย่อม เป็น องค์ ว่าง, แม้ ถึง อารมณฺ์ ทั้งหลาย ก็ ย่อม
 เป็น อารมณฺ์ ว่าง และ เป็น อารมณฺ์ สุกุม ละเอียต ด้วย; เพราะเหตุนี้
 อรูปฌาน ทั้งหลาย นี้ พระ ธรรมคัมภีร์เจ้า จึง ตรัส ว่า “ ธรรม
 เหล่านี้ เป็น ธรรม เครื่อง อยู่ อัน ว่าง แด่ว ” อันนี้ คำพรรณนา ทักกัน
 เสมอกัน ไป แห่ง อรูปฌาน ทั้งหลาย ๔ นั้น. เพราะเหตุใด การ อยู่
 ด้วย ฌาน ของ ภิกษุ ผู้ มี มานะยิ่ง มิได้ เป็น ความ อยู่ ด้วย ธรรม เครื่อง
 ขัดเกลา เพราะ ไม่ เป็น บาท แห่ง วิบัตถนา, ด้วย ว่า ภิกษุ นั้น เข้า
 ฌานใด ออก จาก ฌานนั้น แลว มิได้ พิจารณา สังขาร ทั้งหลาย;
 ความ อยู่ ด้วย ฌาน ของ ภิกษุ นั้น เป็น แต่ ทำให้ จิตร์ มี อารมณฺ์
 เป็น หิ้ง, และ เป็น เครื่อง อยู่ เป็น สุข ใน อดีตภพนี้ เท่านั้น. พระ ผู้
 มี พระภาค จะ ทรง แสดง ความ ข้อนี้ จึง ทรง จำแนก รูปาพจรฌาน
 และ อรูปาพจรฌาน ดัง วิตัสสนา มา ฉะนี้.

ต่อ เนื้อ ความ ใน พระ พุทฺธิ บัด นี้ สัตตเลข ความ ขัดเกลา
 บาปธรรม นั้น บุคคล ควร จะ ทำ ใน วัตถุใด, พระ ๗ จะ ทรง แสดง วัตถุนี้
 ด้วย อากาโรทั้งหลาย ๔๔ และ จะ ทรง แสดง สัตตเลข นั้น ด้วย, พระองค์ จึง
 ตรัส ว่า “ จุนท ความ ขัดเกลา ท่าน ทั้งหลาย พึง ทำ ใน วัตถุ ทั้งหลาย
 เหล่านี้ แด ” พระ ๗ ตรัส สัตตเลขวัตถุ โดย ย่อ ฉะนี้ แลว เมื่อ จะ จำแนก

วัตถุ ที่ตั้ง แห่ง ตัดเลข ให้ พิศดาร ออก ด้วย อากา ๔๔ จึง ครี ว่า
 “ จุท ตัดเลข ความ ขัดเกลา ท่าน ทั้งหลาย พึงทำ ดังนี้ ว่า ‘ สน ทั้งหลาย
 พวกอื่น คือว่า สน ซึ่ง มิได้ ประกอบ ตัดเลข จัก เป็น ผู้ เบียดเบียน คือ
 จัก เป็น ผู้ ทำ ด้ว ให้ ลำบาก ด้วย มือ และ ไม้ และ ก้อนดิน เป็นต้น,
 เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ ไม้ เบียดเบียน ใน วัตถุ นั้น คือ ใน ด้ว อัน สน
 อื่น จะ พึง เบียดเบียน ’ อนึ่ง ท่าน ทั้งหลาย พึง ทำ ความ ขัดเกลา จิตร ว่า
 ‘ สน เหล่าอื่น จัก เป็น ผู้ ให้ ด้ว มี ชีวิต ตกต่วง ไป คือ จัก เป็น
 ผู้ ปลงชีพ แห่ง ด้ว เสีย, ใน ข้อนี้ เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ งดเว้น จาก
 ปาณาติบาต ”

เบื้องหน้า แต่ นี้ ๔๒ วาร พระมาพิ พิศดาร ดัง ๒ วาร นี้ จะ ย่น
 กล่าว แต่ โดย เนื้อความ, พระองค์ ครี ดอน ต่อไป ว่า “ ท่าน ทั้งหลาย
 พึงทำ ความ ขัดเกลา ดังนี้ ว่า ‘ สน พวก อื่น จัก เป็น ผู้ ถ้อเอา
 พัดข อัน เจ้าของ มิได้ ให้, ใน ข้อนี้ เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ งด
 เสีย จาก อทินนาทาน ; อนึ่ง สน จำพวก อื่น จัก ไม่ เป็น ผู้ ประพฤติ
 ปฏิบัติ อัน ประเสริฐ คือ เมถุนวิริตี, ใน ข้อนี้ เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้
 ประพฤติ พรหมจรรย์ ดังคน ไว้ ใน เมถุนวิริตี ; ’ อนึ่ง ท่าน ทั้งหลาย
 พึงทำ ความ ขัดเกลา จิตร ว่า ‘ สน ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เป็น ผู้ เจรจาเท็จ,
 และ กล่าว จาวา ล้อเสียด และ กล่าว วาจา หยาบคาย, และ ย่อม กล่าว รำพัน
 เพื่อ ไม่มี ประโยชน์, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ งดเว้น จาก ความ เจรจาเท็จ,
 และ บิสุณาวาจา ผรุสวาจา และ สัมผัสปลาน ใน วัตถุ นั้น ๆ เสีย ; ’

ศีลเดชาตุคร

หนึ่ง บุคคล พวกอื่น จัก เป็น ผู้ มี อัน พง์ เขา พัสคฺ ของ ผู้ เป็น ปกติ คน,
 และ จัก เป็น คน มี จิตร์ พยาบาท, และ จัก เป็น ผู้ มี ทิฏฐิ ผิด, เรา ทั้งหลาย
 จัก มิ ได้ เป็น บุคคล มี อภิชฌา เป็น ปกติ, และ จัก ไม่ เป็น ผู้ มี จิตร์
 พยาบาท, และ จัก เป็น บุคคล มี ทิฏฐิ ชอบ ใน วัตถุ นั้น ๆ; หนึ่ง บุคคล
 พวกอื่น จัก เป็น ผู้ มี คำวิ ผิด, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ มี คำวิ ชอบ
 ใน วัตถุ นั้น; หนึ่ง บุคคลอื่น จัก เป็น ผู้ มี วาจา ผิด, เรา ทั้งหลาย
 จัก เป็น ผู้ มี วาจา ชอบ; หนึ่ง บุคคลอื่น จัก เป็น ผู้ มี ส่วน
 แห่ง การงาน ที่ จะ พังทำ ด้วย กาย ผิด, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น บุคคล
 มี ส่วน แห่ง การงาน ที่ จะ พังทำ ด้วย กาย ชอบ; หนึ่ง บุคคล
 หนึ่ง จัก เป็น ผู้ มี ความเพียร เป็นที่ อาศรัย เคียง ขีวิต ผิด, เรา ทั้งหลาย
 จัก เป็น ผู้ มี ความเพียร เป็นที่ อาศรัย เคียง ขีวิต ชอบ; หนึ่ง บุคคล
 หนึ่ง จัก เป็น ผู้ มี พยายาม ผิด, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ มี พยายาม ชอบ;
 หนึ่ง บุคคลอื่น จัก เป็น ผู้ มี สติ ความ ระฎก ผิด, เรา ทั้งหลาย
 จัก เป็น ผู้ มี สติ ความ ระฎก ชอบ; หนึ่ง บุคคลอื่น จัก เป็น
 บุคคล มี สมาริ ผิด, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ มี สมาริ ชอบ; หนึ่ง บุคคล
 หนึ่ง จัก เป็น ผู้ มี ฌาณ ปรีชา ผิด, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น บุคคล มี ฌาณ
 ปรีชา ชอบ; หนึ่ง บุคคล หนึ่ง จัก เป็น บุคคล มี วิมุคฺตี ผิด,
 เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ มี วิมุคฺตี ชอบ; หนึ่ง บุคคลอื่น จัก เป็น
 บุคคล อัน ความ คร้าน กาย และ ความ ง่วงงุน แห่ง จิตร์ ทั้ง ขั้นรอบ แล้ว
 ครอบงำ แล้ว, ฝ่าย เรา ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ ปราศจาก ถิ่นะ และ มิทธะ;

สัตว์เดชะตุ๋น

๒๓

อนึ่ง ชน พวกอื่น จัก เป็น บุคคล มี จิตรี กำเริบ พุ่งสว่าง, ส่วน เรา
ทั้งหลาย จัก เป็น ผู้ มี จิตรี มิได้ กำเริบ พุ่งสว่าง ; บุคคล พวกอื่น
จัก เป็น ผู้ มี วิจิภิจณา สังคัย เคลือบแคลง อยู่, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น
ผู้ ชำมพัน วิจิภิจณา แล้ว ; ชน ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เป็น บุคคล
มัก ชิงโกรธ, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น บุคคล ใ้ ผู้ มัก ชิงโกรธ ; อนึ่ง ชน
พวกอื่น จัก เป็น ผู้ เข้าไปผูก รังวัด ความโกรธ ไว้ คือ ของ เวร,
เรา ทั้งหลาย จัก เป็น บุคคล ไม่ ผูกเวร เช่นนั้น ; บุคคล เหล่าอื่น จัก เป็น
ผู้ หล่อกัน ท่าน ซึ่ง ทำดี แต่ ตน, เรา ทั้งหลาย จัก ไม่ เป็น บุคคล
ลบหลู่คุณ ท่าน ดังนั้น ; อนึ่ง ชน ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เป็น บุคคล
เมื่อเย้อ ยกคน เทียมท่าน, เรา ทั้งหลาย จัก ไม่ เป็น คน เมื่อเย้อ ยกคน
เช่นนั้น ; อนึ่ง ชน เหล่าอื่น จัก เป็น ผู้ อิดดำ งาม ยศ คุณ ความดี
ของ ผู้ อื่น, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น บุคคล ไม่ อิดดำ งาม ยศ ความ
ดีเลิศวิม ของ ผู้ อื่น ดังนั้น ; คน พวกอื่น จัก เป็น บุคคล ตระหนี่
หวง ททรัพย์ แห่ง ตน มิได้ ให้ ทั่วไป แต่ ผู้ อื่น, เรา ทั้งหลาย จัก ไม่
เป็น คน ตระหนี่ แน่นเหนียว ; อนึ่ง ชน จำพวก อื่น จัก เป็น บุคคล
มัก โอ้อวด แดง ความชอบ อัน มิได้ มี ใน ตน, เรา ทั้งหลาย จัก ไม่
เป็น คน โอ้อวด เช่นนั้น ; บุคคล ทั้งหลาย อื่น จัก เป็น ผู้ มี มาया
หลุดออกดวง, เรา ทั้งหลาย จัก มิได้ เป็น คน มี มาया ; ชน พวกอื่น
จัก เป็น บุคคล กระด้าง ดื้อดั่ง, เรา ทั้งหลาย จัก เป็น คน ไม่ กระด้าง ;
บุคคล ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เป็น ผู้ มี มานะ ถ้อยคน ยิ่งเกิน, เรา ทั้งหลาย

สัตตเลขสูตร

จัก ไม่ เปน คน มี มาหะ ยั้งเกิน ; คน ทั้งหลาย ขึ้น จัก เปน บุคคล
 อัน ผู้ ขึ้น สอนยาก, เรา ทั้งหลาย จัก เปน คน อัน ผู้ ขึ้น สอนง่าย ;
 อนึ่ง ชน พวกอื่น จัก เปน บุคคล มี คน บาป เปน มิตรสหาย, เรา
 ทั้งหลาย จัก เปน ผู้ คบหา กัถยาณชน เปน มิตรสหาย ; อนึ่ง ชน ทั้ง
 หลาย ขึ้น จัก เปน คน ประมาท มัวเมา, เรา ทั้งหลาย จัก มี ได้
 เปน คน ประมาท มัวเมา ; ชน ทั้งหลาย ขึ้น จัก เปน ผู้ ไม่มี ศรัทธา
 ความเชื่อ ความเลื่อมใส, เรา ทั้งหลาย จัก เปน บุคคล มี ศรัทธา ความ
 เชื่อ ความ เลื่อมใส ; ชน พวกอื่น จัก เปน ผู้ ไม่มีหิริ ความระอาย
 อดสู, เรา ทั้งหลาย จัก เปน ผู้ มี ความ ระอาย อดสู ใน ที่ จะ ทำ
 บาป ; บุคคล ทั้งหลาย ขึ้น จัก เปน ผู้ ไม่มี ความสัจ แต่ บาป,
 เรา ทั้งหลาย จัก เปน ผู้มี โสติดัมปะ สัจ แต่ บาป ; ชน ทั้งหลาย เหล่าอื่น
 จัก เปน บุคคล มี สัตัม น้อย, เรา ทั้งหลาย จัก เปน ผู้ มาตาม พร้อม
 ด้วย คุณ คือ ความ เปน ผู้มี สัตัม มาก ; คน จำพวกอื่น จัก เปน
 คน เกียจคร้าน, เรา ทั้งหลาย จัก เปน คนหมั่น มี ความ เพียร อัน
 ปรารภ อยู่ เนิงนิตย์ ; บุคคล ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เปน คน มี สติ
 อัน พันเพื่อน ถ่มทอง, เรา ทั้งหลาย จัก เปน คน มี สติ เข้าไป ดำรง
 อยู่เฉพาะ หน้า ; ชน ทั้งหลาย พวกอื่น จัก เปน คน มี บัญญาชั่ว
 ทุรพ, เรา ทั้งหลาย จัก เปน ผู้ ถึงพร้อม ด้วย บัญญา ; อนึ่ง ชน
 ทั้งหลาย เหล่าอื่น จัก เปน บุคคล จำต้อง ทิฏฐิ ความ เห็น } คน,
 และ จัก เปน บุคคล ถ้อยมันคง, และ เปน คน อัน ผู้ขึ้น ให้ สละคืน

สัตตเสขสูตร

ทิฏฐิ นั้น ยาก, เรา ทั้งหลาย จัก มิได้ เป็น ผู้จับต้อง ทิฏฐิ ความ เห็น
 ของ ตน, และ จัก ไม่ เป็น บุคคล ถิ่นมั่นคง และ จัก เป็น ผู้อัน บุคคล
 ให้ สละคืน ทิฏฐิ ด้วย ง่าย ' ความ ขัดเถตา ท่าน ทั้งหลาย พึงทำ ดังนี้''
 พระ ฯ ครัตติ สอน ให้ ทำ ความ ขัดเถตา จิตร ด้วย อากาธ ๔๔ มี ข้อ
 ความ ดัง ย่น วิสัยชานา มา ฉะนี้.

เนื้อความ ใน คัมภีร์ อัญชกถา มีคำ ปุจฉา ว่า " ธรรม ทั้งหลาย
 มี อัน ไม่ เมียดเมียด ด้วย สมาบัติ ๘ ประการ เป็นต้น พระ ครัตติ ว่า
 ' เป็น สัตตเสข เพราะเหตุไร ? แก้วว่า ' เพราะ เป็น บาท ที่ รอง แห่ง
 โลกุตตรธรรม ' แท้จริง สมาบัติ ๘ ของ พาหิรกชน คาบศ ปริพพาชก
 ซึ่ง เป็น ภายนอก พระพุทธศาสนา นั้น ย่อม เป็น บาท ที่ รอง แห่ง อัญช
 ธรรม ใน พุทธศาสนา นั้น แม้ แต่ สรณคมน์ ก็ เป็น บาท แห่ง โลกุตตร
 ธรรม ได้ อยู่ โดย ธรรมดา ไม่ ต้อง กล่าว ถึง พรหมวิหารธรรม มี
 ความ ไม่ เมียดเมียด เป็นต้น. สัจจ ความ เรื่องนี้ บัณฑิต พึง รู้แจ้ง
 ด้วย เป็น ฝ่าย เฉพาะ สูตรนี้ ท่าน ที่ บุคคล ให้ แต่ บุคคล อัน ถึง สรณ
 สาม ใน พุทธศาสนา เป็น ท่าน มี ผลใหญ่ กว่า ท่าน ที่ บุคคล ให้ แต่
 บุคคล อัน ได้ สมาบัติ ๘ และ อภิญญา ๕ เพราะ อารัวย อ่าง ความ
 ชัชนี พระ อัญชกถาจารย์เจ้า จึง พรรณา ไว้ ใน อัญชกถา ทักขินา
 วิสุทฺธิสูตร ว่า ' บุคคล ให้ ท่าน ใน บุคคล ผู้ปราศจาก ความ กำหนัด ใน
 กาม ทั้งหลาย ตาม พาหิรกถมัย บุคคล ผู้ทหาย นั้น พึง จำง ทักขินา
 แตน โภฏี เท่า, ทายก ผู้ ให้ ท่าน แต่ บุคคล ปฏิบัติ เพื่อ จะ ทำ ให้แจ้ง

โสดาปัตติผล	พึง	ปรารภณา	ทักขินา	อัน	ใด	} ไม่พึง นับ ไม่พึง
					หนึ่ง	

ประมาณ ได้; จะ ต้อง กถาว่า อะไร ด้วย โสดาบันน บุคคล ทั้งหลาย.

แท้จริง จำเดิมแต่ บุคคล ตั้งอยู่ใน สรรณคมน์ ไป ท่าน ประสงค์ กถาว่า ว่า

‘ เปน ผู้ปฏิบัติ เพื่อ โสดาปัตติผล ทั้งสิ้น ’ ใน คำ สำหรับ พรรณา ตาม

บท นั้น ว่า บท คือ อธิษ นั้น เปน เครื่อง แสดง วัตถุประสงค์ มี วิหิตา เปน ต้น

เนื้อความ ย่อ ใน คำ นั้น พระ ฯ ตรัส ว่า ‘ จุนท เรา ย่อม กถาว่า วัตถุประสงค์

มีวิหิตา เปนต้น ด้วย นัย มี คำ ว่า สนฺนเหล่าอื่น จัก เปน ผู้เบียดเบียน

เปนต้น อันใด, สัตตเสข ท่าน ทั้งหลาย พึง ทำ ใน วัตถุประสงค์ นั้น ’ พระ ฯ ตรัส

โดย ย่อ ฉะนั้น แล้ว เมื่อ พระองค์ จะ ให้ พิศดาร ออก จึง ตรัส ว่า

‘ ปเร วิหิตกา ภวีสถันติ ’ เปน ต้น. เนื้อความ แห่ง คำ นั้น ว่า “ สน

พวกอื่น คือ สน ที่ มิได้ ประกอบ สัตตเสข จัก เปน บุคคล เบียดเบียน

ด้วย มือ หรือ ด้วย ท่อนไม้ และ ก้อนหิน เปน ต้น ใน วัตถุประสงค์, เรา

ทั้งหลาย จัก เปน ผู้ ไม่ เบียดเบียน ใน วัตถุประสงค์ นั้น คือ ว่า จัก ให้ ความ

ไม่ เบียดเบียน บังเกิดขึ้น แล้ว และ อยู่ ” ท่าน ทั้งหลาย พึงทำ สัตตเสข

ดังนี้. ใน อากาเร ที่แรก นี้ บัณฑิต พึง รู้แจ้ง ว่า ‘ ความ ไม่ เบียด

เบียน นั้น และ เปน สัตตเสข ’ จริงอยู่ อวิหิตา นั้น เกิดขึ้น แล้ว ย่อม ชักเถลา

ย่อม ตัด ความ เบียดเบียน เสีย เพราะฉะนั้น ท่าน จึง จัก ความ ไม่

เบียดเบียน เปน สัตตเสข ประการหนึ่ง. แม้ ใน อากาเร ทั้งสิ้น ก็ นัย นี้

นี้ และ, อันนี้ เนื้อความ แปลก. ใน วาเร ซึ่ง กถาว่า ด้วย มิจฉาทิฏฐิ นั้น

ความ ว่า ‘ มิจฉา ทิฏฐิ อัน เปน ยอด แห่ง กรรมผล และ มิจฉา ทิฏฐิ

อัน เปนคัน แห่ง มิจฉัตตธรรม ทั้งหลาย ท่าน ระบุคน เจือ มิจฉาทิฏฐิ
 ทั้ง สอง อย่าง นี้ ด้วย กัน ท่าน กล่าว ว่า ทิฏฐิ. ก็ ใน ที่ กล่าว
 ด้วย สัมมาทิฏฐิ นั้น เต่า, สัมมาทิฏฐิ ทั้งหลาย อัน เปน กรรมบถ จัก
 มี ชัด ต่อ ไป ใน สัมมาทิฏฐิ ตุคร. เนื้อความ ตาม บท พยัญชนะว่า
 ‘ทิฏฐิ ความ เห็น แห่ง ผู้ ไต ผิด เปน บาย วิญญฺชน ติเคียน ผู้ นั้น
 เปน มิจฉาทิฏฐิ’ ความ อธิบาย ว่า บุคคล ทั้งหลาย ผู้ มา ตาม
 พร้อม ด้วย ทิฏฐิ มีคำ ว่า ‘ ผด แห่ง ทาน ที่ บุคคล ให้ แล้ว ไม่มี ’ เปนคัน
 ที่ นับเนื่อง ใน กรรมบถ, และ ทิฏฐิ อัน ไม่เที่ยง ซึ่ง นับเนื่อง ใน มิจฉัตตนิยม
 นี้ นี้ละ เปน มิจฉาทิฏฐิ ผู้ มี ความ เห็น ผิด. ทิฏฐิ ของ ชน
 เหล่า ไต ชอบ คือ ว่า เปน ของ งาม อัน วิญญฺชน ธรรมวิญ, ชน
 เหล่า นั้น เปน สัมมาทิฏฐิ ผู้ มี ความ เห็น ชอบ. โดย อธิบาย
 ว่า ‘บุคคล ผู้ มา ตาม พร้อม ด้วย ทิฏฐิ ความ เห็นว่า ‘สัตว์ มี กรรม
 เปน ของตน’ มีคำ ว่า ‘ ผด แห่ง ทาน ที่ บุคคล ให้ แล้ว มี อยู่ ’ เปนคัน
 ที่ นับเนื่อง ใน กรรมบถ, และ ทิฏฐิ ประกอบ พร้อม ด้วย อริยมรรค ที่
 นับเนื่อง ใน สัมมัตตนิยม เช่นนี้ เปน สัมมาทิฏฐิ. และ ซึ่งว่า มิจฉาสังกับภา
 มี ความ คำวิ ผิด นั้น คือ ว่า มี ความ คำวิ เปน ออกศด โดย แท้ ไม่
 เปน นิยานิก, ใน มิจฉาวาจา เปน ต้น ก็ มี นัย อย่างเดียว เช่นนี้;
 อันนี้ เนื้อความ แปลก. แท้จริง มิจฉาสติ นั้น จะ เปน กรรม
 แฉนท หนึ่ง เช่น อย่าง มิจฉาสังกับปะ เปนคัน นั้น มีได้ มี, ก็ แต่
 คำ ว่า มิจฉาสติ นั้น เปน ชื่อ แห่ง กอง ออกศด ที่ เปน ไป แต่ บุคคล

อัน ตรีก คิต ซึ่ง เหตุอัน เปน อดีต ถ่วง ถั่ว. แม้ คำ ไต ที่ พระ ๗ ครวดี
 ว่า ' ภิกษุ ทั้งหลาย อนุตตติ นั้น มี อยู่, ซึ่ง เรา ผู้ ตถาคต จะ
 กล่าว ว่า ไม่มี นั้น ห้ามได้, ภิกษุ ทั้งหลาย เมื่อ บุคคล ตาม ระบุ
 ความ ได้ บุศร์ และ ได้ ทรพย์ ได้ ยศ อยู่ ' ดังนี้ เปนต้น แม้ ถึง คำ
 นั้น บัณฑิต พึง รู้ แจ้ง ว่า ' พระ ๗ ครวดี อ้างอิงอาศัย ความ บังเกิด
 โดย สัมคอร แต่ สติ ของ บุคคล . อัน คิต ถึง ตถก ความ ได้ นั้น ๆ
 อยู่ ' ใน คำ ว่า ' มิจฉาญาณัน ผู้ มี ญาณปรีชา ผลิต ' นั้น โมะห ความ
 หลง อัน บังเกิด ขึ้น ด้วย อำนาจ แห่ง ความ คิต หา อูบาย จะ ทำ บาป,
 และ บังเกิด ขึ้น ด้วย อาการ ที่ บุคคล ทำ บาป แล้ว หยั่ง ลง เห็น
 ณะว่า ' กรรม นี้ เรา ทำ ดี แล้ว ' ดังนี้, บุคคล ผู้ ประกอบ ด้วย
 โมะห นั้น เปน มิจฉาญาณัน ผู้ มี ความ รู้ ผลิต. และ ซึ่ง ว่า
 ' สัมมาญาณัน ผู้ มี ญาณ ชอบ ' นั้น บัจจเวกชนญาณัน มี ประเภท ๓๘
 ประการ ท่าน กล่าว ว่า ' สัมมาญาณ, ผู้ มา ตาม พร้อม ด้วย
 บัจจเวกชนญาณัน นั้น เปน สัมมาญาณัน ผู้ มี ความ รู้ ชอบ. ซึ่ง ว่า
 มิจฉาวิมุตตี ผู้ มี วิมุตติ ผลิต นั้น คือ บุคคล ซึ่ง เปน ผู้ ยัง มิ ได้
 พ้น กิเลส แต่ มา ดำคัญ ตน ว่า พ้น กิเลส แล้ว หรือ บุคคล ที่
 ดำคัญ ว่า พ้น แล้ว ใน อาสวะระ ที่ ตน ยัง มิ ได้ พ้น; อัน นี้ เนื้อความ
 ตาม วจนะ. วิมุตติ ของ บุคคล เหล่า ไต ผลิต คือ ว่า เปน บาป,
 บุคคล เหล่า นั้น เปน มิจฉาวิมุตตี ผู้ มี วิมุตติ ผลิต. และ คำ ว่า
 มิจฉาวิมุตตี นี้ เปน ชื่อ แห่ง กอง ออกุศล เปน ไป ด้วย อาการ ดัง

กล่าว แล้ว นั้น. ธรรมทั้งหลาย อัน เหลือ ยก ตั้ง ไว้ แต่ องค์
 อริยมรรค ๘ มี สัมมาทิฏฐิ เป็นต้น ซึ่ง เป็น ธรรม ประกอบ พร้อม
 ด้วย ผล บัณฑิต พึง รู้แจ้ง ว่า ‘ สัมมาวิมุตติ ’ ก็ สัมมาวิมุตติ
 นั้น เป็น ลัทธิเต๋า เพราะ ความ ที่ คน ชัดถោ มิจนาวิมุตติ เสีย แล้ว
 ดำรง อยู่. สัมเด็จพระ ๗ เมื่อ พระองค์ จะ ประกอบ แนะนำ ภิภษ
 ทั้งหมด ใน สัมมาวิมุตติ นั้น จึง ตรัส ว่า ‘ ท่าน ทั้งหมด พึง ทำ
 ความ ชัดถោ ว่า ‘ ใน ข้อ นี้ เรา ทั้งหมด จัก เป็น ผู้ มี วิมุตติ
 ชอบ ’ ดังนี้. บท ทั้งหมด เบื้องหน้า แต่ นี้ ไป คือ ถิ่นมัทธ และ อุตฺธจจะ
 และ วิจิฉินา, สำนั นี้ พระ ๗ ตรัส ด้วย อำนาจ แห่ง นัรวรณ, ก็
 นัรวรณ ส่วน เบื้องต้น ทั้งสอง คือ กามัจฉนัท } นั้น พระ ๗ ตรัส แล้ว
 พยาบาท }
 ด้วย บทว่า ‘ ผู้ มี ความ พง์ เขา พัสคฺ ของ ผู้ ขึ้น เป็น ปกติ และ มี
 จิตร์ ถึง ความ พิบติ แล้ว ที่ แสดง โดย กรรมผล นั้น. และ คำ
 ว่า ‘ ผู้ อัน บุคคล กล่าว ยาก สอน ยาก, ผู้ มี บุคคล บาป เป็น
 มิตร, และ ผู้ ประมาท มัว เมา, สำนั นี้ พระ ๗ ตรัส ด้วย
 อำนาจ แห่ง ปกิตถณะกะ เรียราย ทัว ไป; บท ว่า ‘ ผู้ ไม่มี ศรัทธา
 เป็น ต้น นั้น พระ ๗ ตรัส ด้วย อำนาจ แห่ง ธรรม ของ ผู้ ไม่ รังับ
 อัปปะคัพพ์ ซึ่ง มี ใน คำว่า ‘ อัปบัสสุตา ’ นั้น บัณฑิต อย่า พึง ถือ
 เขา เนื้อ ความ ว่า มี ประมาณ น้อย ประหนึ่ง อัปปะคัพพ์ และ
 โลกะคัพพ์ ใน ที่อื่น, พึง ถือ เขา โดย ความ ปฏิเสธ ว่า ไม่มี เพราะ

ตัดเลขาตุร

ฉะนั้น - ท่าน จึง ไขความ ของ บท ว่า ' ผู้ มี การ สดับ น้อย นั้น ว่า ผู้ มี
 สุตระ อัน ออก แล้ว ผู้ ปราศ ไป แล้ว จาก สุตระ; และ คำ ว่า ' ผู้ มี
 การ สดับ มาก นั้น เป็น ชื่อ แห่ง บุคคล ผู้ ได้ รั กถา อันหนึ่ง
 ความ จริง, แล้ว ปฏิบัติ ตาม รูป สสมควร แต่ ความ รั นั้น. บุคคล
 ทั้งหลาย ย่อม จม อยู่ อัน บุคคล เพียง เกตุยต นั้น ชื่อ กุสัตา, คำว่า
 ' กุสัตา ' นี้ เป็น ชื่อ แห่ง ผู้ ที่ มี ความเพียร อัน เถวทรม; ความเพียร
 ของ ชน เหล่า ไค ปรารภ แล้ว, ชน เหล่า นั้น เป็น ผู้ มี ความเพียร
 ปรารภ แล้ว; คำ อัน นี้ เป็น ชื่อ กถ่า ทบ ของ ผู้ ที่
 ได้ ประกอบ สัมมปธาน แล้ว. สติ ของ ชน เหล่า ไค หลง แล้ว
 พันเพื่อน แล้ว, ชน เหล่า นั้น เป็น ผู้ มี สติ หลงลืม คือ ว่า ผู้ มี
 สติ อัน นิบหาย แล้ว; ซึ่ง ว่า ' ผู้ มี สติ เข้า ไป ตั้ง อยู่ แล้ว ' นี้
 เป็น ชื่อ แห่ง บุคคล ซึ่ง มี สติ อัน เป็น ไป เฉพาะ หน้า แห่ง อารมณ
 อยู่ เนิงนิตย์; บัญญา ของ ชน ผู้ ไค อัน โทษ ประทุษร้าย เสีย
 แล้ว, ชน ผู้ นั้น เป็น ผู้ มี บัญญา อัน โทษ ประทุษร้าย แล้ว คือ
 ว่า ผู้ ไม่ มี บัญญา; บัญญา ซึ่ง มา ใน บท ว่า ' สัมบันบัญญา '
 นั้น ท่าน กล่าว ด้วย วิบัติสนา บัญญา, แท้จริง สัมภาร แห่ง วิบัติสนา
 ที่ เต็ม รอบ มา แล้ว ณะ ที่ นี้. เพราะ ฉะนั้น พระไปราณาจารย์เจ้า
 จึง กล่าว ว่า วิบัติสนาบัญญา ก็ อัน นี้ นี้ และ ใน ตำคัม นี้
 พระ ฯ จะ ทรง แสดง อภินิยามิกทิจฐิ ผู้ ทำ อันตราย แต่
 โลกุตตรคุณ อย่าง เดียว เท่านั้น พระองค์ แจก ออก ด้วย อากาธ สำน

คือ บุคคล จำ ต้อง ทิฏฐิ ของ คน ๑ บุคคล ถือ มั่น คง ๑ บุคคล
 อัน ผู้ อื่น ให้ สละ คั้น ทิฏฐิ นั้น ยาก ๑ บุคคล เหล่า ไต ย่อม จำ
 ต้อง ทิฏฐิ ของ คน ความ เห็น ของ คน มิ ได้ จำต้อง ตาม ทิฏฐิ
 ของ ผู้ อื่น, จน เหล่า นั้น เป็น ผู้ จำ ต้อง ทิฏฐิ ของ คน; บุคคล
 ทั้งหลาย ไต ย่อม ถือ เขา มั่นคง, จน พวก นั้น เป็น ผู้ ถือ เขา มั่นคง
 บุคคล ไต แม้ อัน วิญญูชน แสดง เหตุ มากมาย ก็ มิ อาจ ทำ ให้
 ผู้ นั้น สละ คั้น ทิฏฐิ ได้, จน เช่นนี้ เป็น ผู้ อัน ผู้ อื่น ให้ สละ
 คั้น ทิฏฐิ นั้น ยาก; บุคคล ทั้งหลาย ไต มา ถือ เขา ทิฏฐิ บังเกิด
 ขึ้น แต่ คน ว่า ‘สิ่ง นี้ นี้ และ เป็น ของ จริง แล้ว, สิ่ง อื่น ไม่
 จริง’ ดังนี้, ได้ ถือ มั่น คง ดังนี้ แล้ว แม้ อัน บัณฑิต มี
 พระพุทธเจ้า เป็น คำน จะ มา แสดง เหตุผล ว่า กล่าว อย่างไร ก็ มิ
 ได้ สละ คั้น ทิฏฐิ ของ คน เลย; และ คำว่า ‘ทุปปฏินิสสัคคี’ นี้
 เป็น ชื่อ สำหรับ กล่าว ทับ ของ บุคคล เหล่า นั้น, แท้จริง บุคคล
 เช่นนี้ ถ้า ได้ พัง ธรรม หรือ สิ่ง ที่ ไซ้ ธรรม ไต ๑ ก็ ย่อม ถือ เขา
 มั่นคง ว่า ‘อาจารย์ ของ เรา ทั้งหลาย ท่าน กล่าว อย่างนี้, เรา
 ทั้งหลาย ได้ ได้ พัง มา แล้ว อย่างนี้, ผู้ นั้น ย่อม ไม่ สละ เสียเลย,
 และ ปกปิด ทิฏฐิ อัน ผิด ของ คน ไว้, ตีเคียน แต่ ทิฏฐิ ของ ผู้ อื่น,
 อาการ เช่น ประหนึ่ง กุมมชาติสัตว์ มี กระ เบื้องหลัง ล้วน ออวระ
 ใหญ่ น้อย เข้า ไว้ ใน กระเบื้อง ของ คน, และ ตีเคียน ออวระ แห่ง
 จรเข้ ฉะนั้น. คำ ซึ่ง จะ กล่าว โดย ธรรม ผักฝ้าย ธรรม อัน ชาว

สัตตเลขสูตร

บัณฑิต พึง รู้ แจ้ง โดย ปริยาย อัน'เกิด จาก คำ ที่ กล่าว มา นี้.

เนื้อความ ใน พระบาท พระ ๑ ทรง แสดง สัตตเลข ด้วย
 อากา ๔๔ ดังนี้ แล้ว บัดนี้ พระองค์ จะ'แสดง ให้เห็น ว่า 'แม้ แต่
 จิตตุมบาท ความ บังเกิด แห่ง จิตร์ ขึ้น ใน สัตตเลข เท่านั้น ก็ มี
 อุปการ มาก' พระ ๑ จึง ตรัส ว่า " จุนท เรา ผู้ ตถาคต ย่อม
 กล่าว ความ บังเกิด ขึ้น แห่ง จิตร์ ว่า 'เป็น อุปการ มาก ใน ธรรม
 ทั้งหมด อัน เป็น กุศล' ก็ จะ ต้อง กล่าว อะไร ด้วย อัน ตกแต่ง
 จัดแจง ให้ สำเร็จ ด้วย กาย และ วาจา, เพราะ ฉะนั้น ฉะนั้น ท่าน
 ทั้งหมด พึง ให้ จิตร์ เกิดขึ้น ว่า 'ชน เหล่าอื่น จัก เป็น ผู้ เบียดเบียน,
 เรา ทั้งหมด จัก เป็น บุคคล ไม่ เบียดเบียน' อนึ่ง ท่าน ทั้งหมด พึง
 ให้ จิตร์ เกิด ขึ้น ดังนี้ ว่า 'ชน ทั้งหมด พวก อื่น จัก เป็น ผู้ ปลง ทรัพย์
 ด้ศวร ให้ ตก ไป, เรา ทั้งหมด จัก งดเว้น จาก อัน ปลง ทรัพย์ ด้ศวร
 ให้ ตก ล่วง ไป' อนึ่ง ท่าน ทั้งหมด พึง ให้ จิตร์ บังเกิด ขึ้น ว่า
 'ชน ทั้งหมด พวก อื่น ย่อม ถือ เอา พัสตุ อัน บุคคล มิได้ ให้, เรา
 ทั้งหมด จัก งดเว้น จาก การ ถือเอา พัสตุ อัน บุคคล มิได้ ให้" ดังนี้.
 พระ ๑ ทรงแสดง จิตตุมบาทวารนี้ แจก ออก ด้วย อากา ๔๔ พยัญชนะ
 และ เนื้อ ความ อย่าง เดียว กัน กับ อากา ที่ พระองค์ ทรงจำแนก
 ใน สัตตเลข นั้น แปรก กัน แต่ ความ ที่ พระองค์ ทรง สอน ให้ ภิกษุ ทำ
 จิตร์ ให้ เกิด ขึ้น ด้วย อากา นั้น ๆ เท่านั้น.

เนื้อความ ในคัมภีร์ อฏฐกถา และ ความ เบื้องต้น จิตตุมบาท

วารนี้ พระ ฯ ครัตติ โดย อธิบาย ว่า “ จุนท เรา ย่อม กล่าว
 จิตตูปบาท ความ บังเกิด ขึ้น แห่ง จิตร์ ใน ธรรม อัน เปน กุศล ทั้งหลาย
 ว่า ‘ มี อุปการ มาก ’ ก็ การ ตกแต่ง จัดแจง ด้วย ภาย และ วาจา
 อันใด เด่า ? คือ ว่า จิตร์ ที่แรก เกิดขึ้น ที่แรก นั้นใด, และ ทำ ด้วย
 ภาย บังคับ ด้วย วาจา ให้ ผู้อื่น ทำ ฉะนั้น; การ ที่ จะ ต้อง กล่าว
 ใน การ ตกแต่ง จัดแจง นั้น เปน ไฉน เด่า ? และ ความ ที่ จัดแจง ให้
 สำเร็จ ด้วย ภาย และ วาจา ย่อม มี อุปการ มาก โดย ส่วน เดียว
 โดย ธรรมตา. มี ปุจฉา ถาม ว่า ‘ ความ บังเกิด ขึ้น แห่ง จิตร์
 ใน กุศล มี อุปการ มาก เพราะ เหตุ ไฉน ? แก้วว่า ‘ จิตตูปบาท นั้น มี
 อุปการ มาก เพราะ เปน ของ นำ ประโยชน์ เกิดกุศล และ ความ
 สุข มา โดย ส่วน เดียว, และ เพราะ เปน เหตุ แห่ง การ จัด แจง
 ตาม ทั้งหลาย ด้วย. ‘ จริง อยู่ ความ บังเกิด ขึ้น แห่ง จิตร์ ที่ คิด ว่า
 ‘ เรา จัก ให้ ทาน ’ เช่นนี้ ก็ เปน ของ นำ ประโยชน์ และ ความสุข
 มา และ เปน เหตุ แห่ง อัน ตาม จัดแจง ด้วย. แท้จริง เพราะ จิตร์
 เกิด ขึ้น ดังนี้ และ ครั้น ใน วัน ที่สอง บุคคล นั้น ตั้ง ประมา ปีก ถนน
 ใหญ่ บำเพ็ญทาน แต่ ภิกษุสงฆ์ ร้อยหนึ่ง บ้าง พันหนึ่ง บ้าง, และ
 บังคับ ชน บริษัท ของตน ว่า ‘ ท่าน จง นิมนต์ พระภิกษุสงฆ์, จงบูชา
 และ ปฏิบัติ เลี้ยงดู หมู่ พระภิกษุ โดย การพ ’ ดังนี้, แม้ ว่า จิตร์
 บังเกิด ขึ้น ว่า ‘ จัก ให้ จีวร และ เสนาสน คิถานปัจฉัย เภสัช อย่าง นี้ ๆ
 แต่ ภิกษุสงฆ์ ’ ก็ แต่ ดำรง จิตตูปบาท นั้น ก็ นำ ความ สุข และ

สัตตเลขสูตร

ประโยชน์ มา, และ เป็นเหตุ ซึ่ง จะให้ จัดแจง การงาน ด้วย } ด้วย ;
 เพราะ ว่า เมื่อ จิตร์ คิด ขึ้น ดังนี้ แล้ว, บุคคล นั้น ก็ ตกแต่ง เครื่อง
 บริหารภณณ์ เป็นต้น ตาม ที่ ตน คิด จะ บริจาค อย่างไร นั้น,
 และ บังคับ ให้ ผู้ อื่น ให้ ด้วย ฉะนั้น. แม้ ใน กุศล กิริยา มี สรรณคมณ์
 เป็นต้น ก็ นัยนี้, แท้จริง เมื่อ จิตร์ คิด ขึ้น ว่า ' เรา จัก ถือ เขา
 สรรณคมณ์ และ คีต ' ดังนี้ แล้ว, ภายหลัง บุคคล นั้น จึง ถือ เขา สรรณ
 และ สมาทาน คีต มี องค์ ๕ และ มี องค์ ๘ ด้วย กาย และ วาจา. อนึ่ง
 บุคคล ให้ จิตร์ บังเกิด ขึ้น ว่า ' เรา จัก บรรพชา ดำรง อยู่ ใน คีต ๔
 ประการ ซึ่ง เป็น อธิคีต ' ดังนี้ ก่อน แล้ว, ภายหลัง บุคคล นั้น มตะ
 ญาตีปริวัฏ และ สัมบัติ มาก และ น้อย ตาม มี ออก บรรพชา ถึง
 อนาคาริยกิจ บำเพ็ญ จตุปาริสุทธิคีต ด้วย กาย ด้วย วาจา, และ ภิกษุ
 นั้น ให้ จิตร์ บังเกิด ขึ้น ว่า ' จัก เรียน พุทธวจนปริยัติธรรม ' คิด ดังนี้
 ก่อน แล้ว, จึง เรียน นิกาย หนึ่ง และ } } นิกาย ตามสมควรแต่
 บัญญา ของ ตน ณะภายหลัง. ความ ที่ แห่ง จิตตูปบาท เป็น เมื่องต้น
 แห่ง กุศล กิริยา นี้ บัณฑิต พึง รู้ ตาม ตำรับ แห่ง วิวัฏฏคามิกุศล
 คืออัน รักษาธงศ์ และ เรียน กัมมัฏฐาน เจริญมหรรคตมาน และ วิบัติสันหา,
 ทามรรค และ ผล ให้ แจ้ง และ บันดู ตตอด ภูมิจักเจกโพธิ และ สัมมา
 สัมโพธิ ยอด วิวัฏฏคามิกุศล. แท้จริง ความ ที่ จิตร์ บังเกิด ขึ้น ว่า
 ' เรา จัก เป็น พระพุทธเจ้า ' ดังนี้ ก็ ย่อม นำ สุข และ ประโยชน์ มา,

และเปนเหตุ จะ ให้ ตกแต่ง จัดแจง การ นั้น ให้ สำเร็จ ด้วย ; เพราะ ว่า
เมื่อ จิตร์ บังเกิดขึ้น ตั้งนั้น แล้ว บุคคล นั้น ก็ บำเพ็ญ บารมี ๔ อสงไขย
ยิ่ง ด้วย แสงกัลป์ ตาม กำหนด ใน พุทธธรรมคา, ได้ บันดู สัมมา
สัมโพธิญาณ อนุตตรคุณ ข้าม เขตร์ กันดาร ด้วย พระองค์ และ ให้ โดก
ทั้ง เทวดา, ข้ามพื้น ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ได้ ด้วย. แม้ แต่
จิตตบุบาท ก็ ย่อม เปน อุปการใหญ่ ใน ปุณณภริยา ทั้งปวง ด้วย ประ
การณะนี้. ก็ การ ตกแต่ง ให้ เสร็จ ด้วย กาย และ วาจา นั้น บันทิต
พึง รู้ ว่า เปน อุปการมาก ยิ่งเกิน กว่านี้.

ความ ใน พระบาฬี ที่ สมเด็จ พระ ฯ ทรง แสดง ซึ่ง จิตตบุบาท
ใน สัตตเลขธรรม ว่า มี อุปการ มาก ตั้งนั้น แล้ว, บัณฑิต จะ ทรง
แสดง ความ ที่ แห่ง สัตตเลข นั้น และ เปน ทาง ที่ จะ ถึงทัม บันดู ถึง
ประโยชน์ ความ สุข จึง ตรัส ว่า “ จุนท หนทาง หนึ่ง มิได้ เติม
ถุ่มคอง และ ประกอบ ด้วย หดักคอง และ กรวด ศีลา อัมคม, หนทาง
อื่น เติมอ รามเรียบดี ; และ หนทาง อัม เติมอ นั้น เปน ทาง ที่ บุคคล
จะ ก้าวหลักหนึ่ ทาง อัม ไม่ เติมอ ฉนใด กัด. หนึ่ง ทำ ไม่เต็ม
คือ ทำ มี รากไม้ และ ก้อน ศีลา และ มี จรเข้ มังกร สัตว์ ร้าย มาก
เปนที่ รังเกียจ ทำ คำบดหนึ่ง เติมอ ถุ่มถัก ลง ตาม ลำดับ ประหนึ่ง บันใด,
และ รันรามี เปน ที่ ขึ้นดง ได้ ง่าย มิได้ ถ่ามาก และ ทำ อัม เติมอ
ราม รันค้ นั้น เปน ทำ ที่ บุคคล จะ พึ่ง ก้าวไป ให้ พัน ทำ ที่ ไม่เต็ม
เปนเหตุ จะ ให้ บุคคล หลักหนึ่ มดเว้น ทำ อัม ไม่เต็ม ฆอหึ ฉนใด กัด.

อวิทิดา ความ ไม่ เบียดเบียดพี นั้น และ เปน ทาง เพื่อ ก้าว ไป รอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้เบียดเบียดพี, ความ เว้น จาก ปาณาติบาต เปน
 ทาง เพื่อ ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ทำ ปาณาติบาต, ความ เว้น
 จาก อทินนาทาน เปน ทาง เพื่อ ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้มัก ถ้อ
 เอา พัสตุ อัน เจ้า ของ มิได้ ให้, ความ เว้น จาก อพรหมจรรย์ เปน
 ทาง เพื่อ อัน ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ไม่ ประพฤคิ พรหมจรรย์,
 ความ เว้น จาก มุสาหวา ย่อม เปน ทาง เพื่อ อัน ก้าวไปรอบ แห่ง ปุริส
 บุคคล ผู้เจรจาเท็จ, การ เว้น บิสุณาวาจา เปน เครื่อง ก้าวไป รอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้กล่าว วาจา ส่อเสียด, การ เว้น ฌรสุวาจา เปน ทาง
 ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้มัก กล่าว คำอยาบ, ความ เว้น สัมผัสปลตาร
 เปน ทาง ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้เจรจารำพันเพื่อ ไม่เปน ประโยชน์,
 ความ เปน ผู้ไม่ พ่งเอา พัสตุ ของ ผู้อื่น มาเปน ของ ด้ว มาก
 เปน ทาง ก้าวไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้มี อัน พ่งเอา พัสตุ ของ ปลัดมีใจ แห่ง
 ผู้อื่น เปน ปกติ, ความ ไม่ พยายาม เปน ทาง ที่ ก้าวไปให้ พัน ของ ปุริส
 บุคคล ผู้ มัก พยายาม, ความ เห็นชอบ เปน ทาง ก้าวหลักหนี
 ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี ความ เห็นผิด, ความ คำวิชอบ เปน ทาง ที่
 ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี คำวิผิด, การ กล่าว วาจาชอบ เปน
 ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ กล่าวผิด, ส่วน แห่ง การงาน ที่ จะ
 พึ่งทำ ด้วย ภายชอบ เปน ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี ส่วน
 แห่ง การงาน ที่ จะ พึ่งทำ ด้วย ภายผิด, ความ เพียร เปนที่อาศรัย ถึงยัง

ขีพชอบ เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี เพียร เป็น ที่ อาศรัย
 เดียงชีวิตผิต, ความ พยายามชอบ เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริส
 บุคคล ผู้ มี พยายามผิต, ความ ระฤกชอบ เป็น ทาง ที่ หลีกไป
 ให้ พ้น ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี สติ ความ ระฤกผิต, ความ ตั้งใจไว้ชอบ
 เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี สมาธิผิต, ความ เป็น บุคคล
 มี ฌานะปรีชาชอบ เป็น เครื่อง อ้อมหลีกไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี
 ฌานะปรีชาผิต, ความ พ้นชอบ เป็น เครื่องก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี
 วิมุกตผิต, ความ เป็น บุคคล ปราศจาก ถิ่นมัทธะ แล้ว เป็น ทาง
 ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล อัน ความ คร้านกาย และ ง่วงงุน ตั้ง ขึ้นรอบ แล้ว
 ครอบงำ แล้ว, ความ เป็น คน ไซ้ คน มี จิตร พุ่งสร้าน เป็น ทาง
 ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี จิตร พุ่งสร้าน แล้ว, ความ เป็น บุคคล
 ซ้ำมพัน วิจิจิจฉา แล้ว เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ สงสัย
 เกิดออบแกลง อยู่, ความ ไม่ โกรธ เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล
 ผู้ ซึ่งโกรธ, ความ ไม่เข้าไป รังรัด ความโกรธ คือ จองเวรไว้ เป็น
 ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มีก จองเวร, การ ไม่ตบหลังคุณ ท่าน
 ซึ่งทำดี แต่ คน เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ มีก ตบหลัง คุณท่าน,
 ความ ไม่ยกตน เทียม ท่าน เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ ยก
 คน เทียม ท่าน, ความ ไม่ อีสดำ ตาภยศ คุณ ความ สรเสริณ ของ
 ผู้อื่น เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ อีสดำ, ความ ไม่ตระหนี่
 เหนียวแน่น เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปุริสบุคคล ผู้ตระหนี่ เหนียวแน่น,

ตัดเดชะศัตรู

ความ ไม่ ใช้อวด แสดง ความ ชอบ อัน มี ใน คน เป็น ทาง ที่ ก้าวไป
 ของ ปรีดีบุคคต ผู้ ใช้อวด, ความ ไม่มี มายา หลอกดวง เป็น ทาง
 ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้มี มายา หลอกดวง, ความ เป็น คน ไม่
 กระจ่างคืดคิ่ง เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้กระจ่างคืดคิ่ง,
 ความ ไม่มี มานะ ยิ่งเกิน เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้มี มานะ
 ยิ่งเกิน, ความ เป็น บุคคต อัน ผู้อื่น ว่าง่าย เป็น ทาง ที่ ก้าวไป
 ของ ปรีดีบุคคต อัน ผู้อื่น ว่ายาก, ความ เป็น ผู้คบหา กัดยาณะชน เป็น
 ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้มี คน บาป เป็น มิตรภัย, ความ ไม่
 ประมาท มัวเมา เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้ประมาท มัวเมาอยู่,
 ความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้ไม่เชื่อ
 ไม่เลื่อมใส, ความ ระบาย แค บาป เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต
 ผู้ไม่ระบาย แค บาป, ความ อดคั่ง แค บาป เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดี
 บุคคตผู้ ไม่อดคั่ง แค บาป, ความ เป็น ผู้ มี อดค้มมาก เป็น ทาง ที่ ก้าวไป
 ของ ปรีดีบุคคต ผู้ มี อดค้มน้อย, ความ เป็น คน เริ่ม ปรารถนา ความ เพียร
 อยู่เนื่องนิตย์ เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้ เกียจคร้าน,
 ความ เป็น ผู้ มี สติเข้าไปดำรง อยู่เฉพาะหน้า เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ
 ปรีดีบุคคต ผู้ มี สติ อัน พันเพื่อน ล้มหลง, ความ ถึงพร้อม ด้วย ปัญญา
 ดำรง อยู่เนื่องนิตย์ เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ ปรีดีบุคคต ผู้มี ปัญญา
 ชั่ว ทุพผล, ความ เป็น บุคคต ไร ผู้จับต้อง ทิฏฐิ ความ เห็น ของ } คน,
 และ ไร ผู้ถือมั่นคง และ เป็น บุคคต อัน ผู้อื่น ให้ สละคั้นทิฏฐิ ค้อย ง่าย
 ดำรง }

เป็น ทาง ที่ ก้าวไป ของ บุรุษบุคคล ผู้ จับต้อง ทิฏฐิ ความ เห็น ของ คน
 ดำรงคน และ เป็น ผู้ ถ่อมมันคง และ เป็น ผู้ อั้น ผู้ อั้น ให้ สดละกัน ทิฏฐิ
 ด้วย ยาก ; สัตตเลข ความ ขัดเถตา ท่าน ทั้งหลาย พึงทำ ” ดังนี้.
 พระ ฯ ครัตติ สอน ให้ ทำ ความ ขัดเถตา จิคร ด้วย อาการ ๔๔ มีข้อ
 ความ คติวิดิชันนา มาณะนี้.

เพื่อความ ใน คัมภีร์ อัญฐุกถา ใน ข้อ อุปมา เมืองต้น ท่าน
 พรรณา ว่า “ หนทาง ที่ ประกอบ ด้วย หลัดกตอ และ ก้อน กรวด คิดา
 และ ที่ หล่มลุ่ม ประกอบ ด้วย เมือกตม เป็นต้น นั้น เป็น ทาง ไม่เสมอ,
 และ ทางอื่น ปราศจาก อันตราย เช่นนั้น มี พัน อัน รื่นราวดี ประหนึ่ง
 บุคคล ทำบริกรรม แล้ว นั้น เป็น ทางเสมอ ; ก็ ทาง อันเสมอ ดังนี้
 ย่อม เป็น ทาง เพื่อ ก้าวไป เตี้ยรอบ, จะ แวะ เว้น ทาง ไม่เสมออันนี้ เตี้ย
 ข้อนี้ ฉนโต กิติ ; อนึ่ง ทำ ที่ ประกอบ ด้วย รากไม้ และ ก้อนคิดา
 และ ประกอบ ด้วย วาวิชาติ ดูร้าย มี จรเข้ และ มังกร เป็นต้น, เช่นนี้
 เป็น ทำ ไม่เสมอ, และ ทำ อันอื่น ที่ ลุ่มลึก ตามลำดับ ประหนึ่ง อัมมจันท์
 และ บันได เรียบ ด้วย คิดา, บุคคล ได้ไป แล้ว ยังทำ ไรเด่า จะ พึง ตง
 ขายน้ำ ใน แม่น้ำ หรือ สระ บ่อ ได้ โดย สบาย และ จะขึ้น ไม่ลำบาก,
 ทำ เช่นนี้ เป็น ทำ เสมอ ; และ ทำ อันเสมอ นั้น เป็น ทำ ที่ บุคคล จะ
 พึง หลัด เว้น ทำ ไม่เสมอ เตี้ย และ มา โดย ทำ อัน เสมอ ข้อนี้ ฉนโต
 กิติ. อวิหิตา ความ ไม่เบียดเบียดพิ เป็น ประหนึ่ง ทาง ทำ อัน เสมอ
 เป็น ทาง ทำ ที่ จะ ก้าวไป ให้ พัน ของ บุคคล ซึ่ง มาตาม พว้อม ด้วย

สัตตเสขสูตร

วิหีสา เป็น ประหนึ่ง ทาง ทำ ที่ ไม่เต็มอ นั้น. แท้จริง หนทาง อัน เต็มอ และ ทำ อัน เต็มอ นั้น บุคคล ตกแต่งไว้ เพื่อ จะก้าว หลีก จาก ทาง และ ทำ อัน ไม่เต็มอ ฉนใด, บุคคล ผู้ปฏิบัติ ใน อวิหีสา ที่ พระ ๗ ทรง จัดแจง ไว้ เพื่อ จะ มละ หลีก วิหีสา, ผู้ นั้น ก็ สามารถ จะ ลงไป ใน กามสุคติ คือ เสวย สุขสมบัติ ใน มนุษย์ และ ทิพย สุขสมบัติ ใน เทวนิภาย โดยง่าย, หรือ จะ ข้ามขึ้น จาก โลก คือ มนุญโลกุตตรสมบัติ อริยมัคคาริยะผล โดยง่าย ทั้งสอง ประการ. ความ อุปมา เปรียบ เทียบ ใน อากาโร ๓๘ ซึ่ง เหลือ จาก วิหีสา อวิหีสา นี้ ก็ มีนัย อย่างเดียว มิได้แปลกกัน. ”

เนื้อความ ใน พระบาท สัมเด็จพระ ๗ ทรง ความ ที่ แห่ง สัตตเสข ขรรณ นั้น เป็น ทาง เพื่อ จะ ถึงทัฬ ประโยชน์ ดังนี้ แล้ว, ถ้าคัม นั้น พระองค์ จะ ทรง แสดง ความ ที่ แห่ง สัตตเสข ขรรณ เป็น ขรรณ ถึง ความ เป็น เมื่องบน จึง ทรง ว่า “ จุนท มนินคา ขรรณ ที่ เป็น ออกุศ ทั้งสิ้น เป็น เหตุ ที่ตั้ง แห่ง ความ ที่ จะ ถึง ความ เป็น เมื่องต่ำ, ฝ่าย ขรรณ ซึ่ง เป็น กุศล ทั้งปวง เป็น เหตุ ที่ตั้ง จะ ให้ ถึง ความ เป็น เมื่องบน ข้อนี้ ฉนใด; ใน ความ อุปมัย ก็ ฉนนั้น, อวิหีสา การ ไม่ เบียดเบียน ญ่อม เป็น ส่วน เมื่องบน ของ ปุริส บุคคล ผู้ เบียดเบียน ฉนนั้น ” ใน วาร แห่ง อุปริภาวจกมนิย นี้ พระ ๗ ก็ ทรง จำแนก ด้วย อากาโร มี อวิหีสา เป็น ต้น ไป ตลอด ถึง สุขปฏิณิสต์สัคคี เป็น ที่สุด ครบทั้ง ๔๔ อากาโร ทั้ง วิถีชานา มา ใน หนหลัง นั้น.

ใน คัมภีร์ อัญชกถา ท่าน พรพณา ว่า “ ธรรม ทั้งหลาย ซึ่ง เปน
 อกุศล เหล่าใด ผู้ ให้ ปฏิสันธิ เกิดขึ้น หรือ ไซ้ ผู้ ให้ ปฏิสันธิ กิดี้,
 อนึ่ง หรือ เมื่อ ปฏิสันธิ แม้ อัน กุศล อื่น ให้ แล้ว และ มา เปน ผู้ ให้
 วิบาก เกิดขึ้น หรือ มิได้ ให้ วิบาก เกิดขึ้น กิดี้; บันดา อกุศลธรรม
 เหล่า นั้น ทั้งสิ้น มี ชื่อว่า อโฆภาวังคณนียะ ด้วย อานาจ แห่ง ซาติ,
 เพราะว่า อกุศลธรรม เหล่า นั้น มี ผลดุกพิเศษ คือ โทษ และ ทุภช ต่าง ๆ
 เปน ของ อัน บุคคล ไม่พึง ปรารภณา ไม่รักใคร่. ฝ่าย ธรรม ที่ เปน
 กุศล เด่า กุศลธรรม เหล่าใด ซึ่ง เปน ผู้ ให้ ปฏิสันธิ เกิดขึ้น หรือ ไซ้
 ผู้ ให้ ปฏิสันธิ เกิดขึ้น, อนึ่ง หรือ เมื่อ กุศลธรรม อื่น ให้ ปฏิสันธิ แล้ว
 และ เปน ผู้ ให้ ผล เกิดขึ้น หรือ มิได้ ให้ ผล เกิดขึ้น กิดี้; กุศลธรรม
 เหล่า นั้น ทั้งสิ้น มี ชื่อว่า อูปริภาวังคณนีย ตาม อานาจ แห่ง ซาติ, เพราะว่า
 กุศลธรรม เหล่า นั้น ในคราว เมื่อ จะ ให้ ผล ย่อม ให้ ความสุข ความ
 เจริญ ของ ผู้ รักใคร่ ปรารภณา ข้อนี้ ฉนโต; อวิหิตา ก็ เปน ส่วน
 เบื้องบน ของ บุคคล ผู้ ประกอบ ด้วย วิหิตา ฉนนั้น. อันนี้ ความ เปรียบ
 เทียบ ทำ ข้ออุปมัย ให้ ไหล ไป ใน ความ อุปมา, ธรรม ทั้งหลาย ซึ่ง
 เปน อกุศล เหล่า นั้น เปน อโฆภาวังคณนียะ ส่วน ถึง ความเบุ่น เบื่องต่ำ
 ฉนโต, แม้ วิหิตา ของ บุคคล ผู้ เบียดเบียดพิ ก็ เปน ส่วน เบื่องต่ำ
 ฉนนั้น; บันดา ธรรม ซึ่ง เปน กุศล ทั้งสิ้น เปน ส่วน เบื่องบน ฉนโต,
 แม้ อวิหิตา แต่ หนึ่ง ก็ เปน ส่วน เบื่องบน ฉนนั้น. นี้ เปน ความ อธิบาย
 ใน ข้อ อุปมา นั้น. ”

ตัดเลขสูตร

เนื้อความ ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 ตัดเลข นั้น เป็น อปริภาวังกมนิยะ ดังนี้ แล้ว, บัดนี้ พระองค์ จะ ทรง
 แสดง ให้ เห็น ความ ว่า “ ตัดเลข กรรม เครื่อง ชักเถลา นั้น เป็น กรรม
 สามารถ จะ ให้ เกิด คัมไปรอบ ได้ ” จึง ตรัส ว่า “ จุฑ บุคคล
 ผู้เกิดออกแล้ว จมอยู่ใน เบือกตม อัน ดึก ด้วย ตน แล้ว, และจัก ยก บุคคล
 ที่ จม อยู่ใน เบือกตม เหมือน ด้วย คนนั้น ให้ ขึ้นพ้น เบือกตม ได้, อันนี้
 ไซ้ จ्ञานะ ไซ้ เหตุที่ตั้ง แห่ง ผด ย่อม ไม่มี อัน บุคคล ย่อม ไม่ได้;
 จุฑ แม้ ว่า บุคคล นั้น ส่วน ตน มิได้ จม อยู่ใน เบือกตม ประคิณาน
 บนบก บนที่ดอน และ ผู้ นั้น จัก ยก บุคคล ซึ่ง จมอยู่ใน เบือกตม ให้ ขึ้น
 พ้นได้, อันนี้ เป็น จ्ञานะ เหตุที่ตั้ง ควร จะ เป็น ได้ อยู่ ข้อนี้; จุฑ
 บุคคล มิได้ ทรมาน ตน มิได้ นำท่า ให้ พินาศ ด้วย ตน และ มิได้
 ปรีนิพพาน ด้วย ตน, ผู้ นั้น จัก ทรมาน ผีกตม ผู้ อื่น และ จะ ให้ ผู้ อื่น
 ปรีนิพพาน ได้, อันนี้ ไซ้ เหตุที่ตั้ง แห่ง ผด อัน บุคคล ย่อม ไม่ได้;
 จุฑ บุคคล ที่ ทรมาน ผีกตม ตนดี แล้ว ปรีนิพพาน ด้วย ตน แล้ว,
 และ ผู้ นั้น จัก ทรมาน ผีกตม ผู้ อื่น จัก ให้ ผู้ อื่น ปรีนิพพาน ได้,
 อันนี้ เป็น จ्ञานะ เหตุที่ตั้ง ควร จะ เป็น ได้ อยู่; ข้อนี้ ฉนโต.
 อภิหิตา ความ ไม่ เบียดเบียน ย่อม เป็น เพื่อ อัน คัมไปรอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้ เบียดเบียน, ความ เว้น จาก ปาณาติบาต ย่อม เป็น
 เพื่อ อัน คัมไปรอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ ให้ ปาณะ ตกถ่วงไป, ความ
 เว้น จาก อทินนาทาน ย่อม เป็น เพื่อ อัน คัมไปรอบ ของ ปุริสบุคคล

ผู้ถือเอา ซึ่ง วัตถุ อัน เจ้าของ มิได้ ให้, ความ เว้น จาก อพรหมจรรย์
 ย่อม เปน เพื่อ ปรีณิพพาน ของ บุรุษบุคคล ผู้ ไม่ ประพฤติ ดังพรหม
 เปน ปฏิบัติ อัน ประเสริฐ, การ เว้น จาก มุสาวาท ย่อม เปน เพื่อ
 อัน ตบไปรอบ ของ บุรุษบุคคล ผู้ เจรจาเท็จ, การ เว้น จาก กล่าว
 วาจาด้อยเสียด ย่อม เปน เพื่อ อัน ตบไปรอบ ของ บุรุษบุคคล ผู้ กล่าว
 ถ้อยคำ เครื่อง ด้อยเสียด, * การ เว้น จาก กล่าว วาจา หมายคาย
 ย่อม เปน เพื่อ ปรีณิพพาน ของ บุรุษบุคคล ผู้ กล่าว ฆราวาจา, การ เว้น
 จาก กล่าว คำ รำพันเพ้อ ย่อม เปน เพื่อ อัน ตบไปรอบ ของ บุรุษ
 บุคคล ผู้ กล่าว เพ้อเจ้อ ไม่ เปน ประโยชน์, ความ เปน คน ไซ้ คน มี
 อัน เฟ่งเอา พัสตุ ของ ผู้ อื่น เปน ปกติ ย่อม เปน เพื่อ อัน ตบไปรอบ
 แห่ง บุรุษบุคคล ผู้ มี อัน เฟ่ง เอา พัสตุ ของ บลั้มใจ แห่ง ผู้ อื่น, ความ
 ไม่พยายาม ย่อม เปน เพื่อ อัน ตบไปรอบ ของ บุรุษบุคคล ผู้ มี จิตร์
 พยายาม, ทิฏฐิ ความ เห็นชอบ ย่อม เปน เพื่อ อัน ตบไปรอบ
 ของ ผู้มี ทิฏฐิ ความ เห็นผิด, ความ ดำริชอบ ย่อม เปน เพื่อ ปรีณิพพาน
 ของ บุรุษบุคคล ผู้ มี ดำริผิด, การ กล่าว วาจาชอบ ย่อม เปน เพื่อ
 ปรีณิพพาน ของ บุรุษบุคคล ผู้ กล่าว วาจาผิด, ส่วน แห่ง
 การงาน ที่ จะ พึ่งทำ ด้วย กายชอบ ย่อม เปน เพื่อ อันตบไป รอบ
 ของ บุรุษบุคคล ผู้ มี ส่วน แห่ง การงาน ที่ จะ พึ่ง ทำ ด้วย กาย ผิด,
 ความเพียร เปน ที่ อาศรัย ถ้ายิ่ง ชีพชอบ ย่อม เปน เพื่อ อันตบไป รอบ
 ของ บุรุษบุคคล ผู้ มี อาชีวะผิด, ความ พยายาม ชอบ ย่อม เปน

เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี พยายามผิด, สติ ความ
 ระภาคชอบ ย่อม เป็น เพื่อ ปรีนิพพาน ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี สติ
 ความ ระภาคผิด, ตมาธิชอบ ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี ตมาธิผิด, ความ เป็นคน มี ญานะปรีชาชอบ ย่อม
 เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี ญานะปรีชาผิด,
 วิมุตติชอบ ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ มี
 วิมุตติ ผิด, ความ เป็น คน ปราศ ไป แล้ว จาก ถิ่นมิททะ ย่อม เป็น
 เพื่อ ปรีนิพพาน ของ ปุริสบุคคล ผู้ อัน ถิ่นมิททะ ตั้ง ขึ้น รอบ แล้ว
 ครอบงำ แล้ว, ความ ไม่ พุ่งสัตว์น ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้ พุ่งสัตว์น แล้ว, ความ เป็นคน ข้ามพ้น วิจิภิจนแล้ว
 ย่อม เป็น เพื่อ ปรีนิพพาน ของ ปุริสบุคคล ผู้ สงคัย เกิดอคมแดง อยู่,
 ความ ไม่ ชิงโกรธ ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล
 ผู้ มก ชิงโกรธ, ความ ไม่ เข้าไป รังวัด ความ โกรธ คือ จองเวร ไว้
 ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ จองเวร, การ
 ไม่ อดหลับ คุณ ท่าน ที่ ทำดี แต่ คน ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ
 ของ ปุริสบุคคล ผู้ มก อดหลับ คุณ ท่าน, ความ ไม่ ยกคน เทียม ท่าน
 ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ ยกคน เทียม ท่าน,
 ความ ไม่ อิดส่ำ ตาภยค คุณ ความ ดี แห่ง ผู้ อื่น ย่อม เป็น เพื่อ อัน
 คัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ อิดส่ำ, ความไม่ ตระหนี่เห็นยวแน่น
 ย่อม เป็น เพื่อ อันคัม ไป รอบ ของ ปุริสบุคคล ผู้ ตระหนี่เห็นยวแน่น,

ความ ไม่ ใช้อวด ย่อม เป็น เพื่อ อันดับ ไป รอบ ของ บุคคล
 ผู้ ใช้อวด, ความ ไม่ มายา หดอกดวง ย่อม เป็น เพื่อ อันดับ
 ไปรอบ ของ บุคคล ผู้ มายา หดอกดวง, ความ ไม่ กระจ่าง คือดิ่ง
 ย่อม เป็น เพื่อ อันดับไปรอบ ของ บุคคล ผู้ กระจ่าง คือดิ่ง,
 ความ ไม่ มานะ ยิ่ง เกิน ย่อม เป็น เพื่อ อันดับ ไป รอบ ของ บุคคล
 ผู้ มี มานะ ยิ่ง เกิน, ความ เป็น คน อัน ผู้ อื่น ดอน ง่าย ย่อม เป็น
 เพื่อ บริณิพพาน ของ บุคคล อัน ผู้ อื่น ดอน ยาก, ความ เป็น
 บุคคล มี กติยาณะชน เป็น มิตร ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน ของ
 บุคคล ผู้ คบหา คน บาป เป็น มิตร ด้หาย, ความ ไม่ ประมาท
 มัวเมา ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน ของ บุคคล ผู้ ประมาท
 มัวเมา, ศรัทธา ความ เชื่อ ความ เต็มใจ ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน
 ของ บุคคล ผู้ ไม่มี ศรัทธา ความ เชื่อ, ความ ละเอียด อดสู ย่อม เป็น
 เพื่อ บริณิพพาน ของ บุคคล ผู้ ไม่มี ความ ละเอียด ในที่ จะทำบาป,
 ความ สดุ้ง แต่ บาป ย่อม เป็น เพื่อ อันดับ ไป รอบ ของ บุคคล
 ผู้ ไม่ สดุ้ง, ความ เป็น คน มี สดุ้ง มาก ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน
 ของ บุคคล ผู้ มี สดุ้ง น้อย, ความ เป็น คน มี ความ เพียร
 อัน ปราปรก อยู่ เนื่องนิตย์ ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน ของ บุคคล
 ผู้ เกียจกร้าน, ความ เป็น คน มี สติ เข้า ไป ดำรง อยู่ เฉพาะ หน้า
 ย่อม เป็น เพื่อ อันดับ ไป รอบ ของ บุคคล ผู้ มี สติ อัน หลง
 ถม ด้ว, การ ถึง พร้อม ด้ว ปัญญา ย่อม เป็น เพื่อ บริณิพพาน

ของ บุรุษบุคคล ผู้ มี ปัญญา ชั่ว, ความ ไม่ เป็นคน จำต้อง ทิฏฐิ
 ความ เห็น ของ } คน และเป็นคน ไม่ ถือ มั่นคง และเป็นคน อัน ผู้ อื่น
 ดำรง }
 ให้ ตัดเค้น ทิฏฐิ ด้วยง่าย ย่อม เป็น เพื่อ ปวณิพพาน ของ บุรุษบุคคล
 ผู้ จำต้อง ทิฏฐิ ความ เห็น ของ } คน และเป็นคน ถือ มั่นคง
 ดำรง } และเป็นคน อัน ผู้ อื่น ให้ ตัดเค้น ทิฏฐิ ด้วยยาก, ดัดเลข ความ ชัดถោ
 ท่านทำหลาย พึ่งทำ ดังนี้.” พระ ฯ ครตัสสอนให้ ทำความ ชัดถោ จิตร
 ด้วย อากา ๔๔ มี ข้อ ความ ดัง วิสัยขนา ฉะนี้.

เนื้อความ ใน คัมภีร์ อัญญาถา ท่าน พรรณา ว่า “บุคคล ที่
 จม อยู่ใน เมื่อกตม อัน ถึก นั้น ท่าน กล่าว ว่า ‘ปติบันโน’ ก็ แต่
 ใน วินัย แห่ง พระอะริยะ จะ ได้ กล่าว อย่างนั้น ห้ามได้, ใน วินัย แห่ง
 พระอะริยะ นั้น ปะติปะ ท่าน กล่าว ว่า ‘บัญญัติคุณ’ ปติบันโน นั้น
 คือ พาดปุณฺชน ซึ่ง เกตุออกถัว จม อยู่ใน กามคุณ, เพราะ ฉะนั้น
 ประกอบ ความ ใน คำ นั้น บัณฑิต พึง รู้ แจ่ม ดังนี้ ว่า ‘บุรุษ ผู้ ไต่
 ผู้หนึ่ง จม อยู่ใน เมื่อกตม อัน ถึก เพียง ปลาย นาสิก, และ บุรุษนั้น
 จักจับ เอา มือ หรือ ศีรษะ ของ บุรุษ ที่ จม อยู่ใน เมื่อกตม เสมอ
 นาสิก เหมือน ด้วย คน จัก ยก บุรุษ นั้น ขึ้น ให้ พ้น เมื่อกตม
 อย่างนี้ ไซ้ เหตุ ที่ตั้ง, คือ ว่า บุรุษ นั้น ไม่ สามารถ จัก ยก บุรุษ นั้น
 ให้ ขึ้น ประคิสถาน บนบก บนฝั่ง ได้; ข้อนี้ ฉนิต. บุคคล ซึ่ง
 เกตุออกถัว พัวพัน อยู่ใน บัญญัติคุณ, และ จักยกหรือ บุคคล

ซึ่ง มี จิตร พัวพันธ์ รังวัด ใน กามคุณ เช่น กับ คน นั้น ให้ พ้นจาก
 กามคุณ ได้ นั้น, ใช้ เหตุ ที่ ตั้ง คือ ไม่ อาจ เป็น ได้ ใน ข้อนี้ มี
 คำ โจทย์ ว่า ‘ คำ ที่ กล่าว เช่นนั้น ไม่ควร ไม่ชอบ เพราะ ว่า
 บริษัทบุรุษน ได้ สดับ รมมีกถา ของ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา
 ซึ่ง เป็น บุรุษน อยู่ เหมือน กับคน, และ ได้ ครดิษฐ์ บันดู ธรรมวิเศษ
 ไป ได้ ก็ ย่อม มี อยู่ มาก, ถ้ากระนั้น จะ มี เป็น ผู้ จม อยู่ ใน เบือกตม
 ยก ผู้ จม อยู่ ใน เบือกตม ให้ ขึ้น พ้น ได้ หรือ ’ คำ แก้วว่า “ ความชอบ
 บันดูคิด อย่า พึง เห็น ไป อย่าง นั้น, แท้จริง แม้ ถึง ว่า ภิกษุ
 ภิกษุณี ผู้ ธรรมกถึก เป็น บุรุษน แสดง รม มี กถา ให้ บริษัท บันดู
 ธรรมวิเศษ ได้ ดังนั้น กัด, ก็ เป็น อัน พระ ๑ พระองค์ เดียว นั้น และ
 ทรง ยก เวไนยชน อัน จม อยู่ ณ เบือกตม ให้ ขึ้น ประดิสถาน บนบก
 บนฝั่ง คือ โลกุตตรธรรม. ธรรมกถึก ผู้ แสดงธรรม ทั้งหลาย ย่อม ได้
 แต่ ดังว่า ความ สรเสริญ เท่านั้น, เช่น ประหนึ่ง ผู้ อ่าน พระราชคำสอน
 อัน สมเด็จพระบรมกษัตริย์ ส่ง ไป ฉะนั้น. จริง อยู่ สมเด็จพระบรมกษัตริย์
 ทรง ส่ง พระราชคำสอน ไป ยัง บัณฑิตชนบท, มนุษย์ ชาว บัณฑิตชนบท
 ทั้งหลาย ซึ่ง จะ เป็น ผู้ อ่าน พระราชคำสอน หา ได้ ยาก, มนุษย์ ผู้ ได
 เป็น ผู้ มี วิชา ฉลาด สามารถ จะ อ่าน ได้, มนุษย์ ทั้งหลาย ก็
 ให้ ผู้ นั้น อ่าน; ได้ ทราบ เนื้อความ ตาม พระราชคำสอน นั้น แล้ว ก็
 ย่อม เอื้อเพื่อ การพ ว่า ‘ นี้ พระราชอาณา การ รับผิดชอบ ของ สมเด็จพระ
 บรมกษัตริย์ ” มนุษย์ ทั้งหลาย ให้ พระราชกิจ ถึง พพร้อม สำเร็จ

ไป ตาม พระราชประสงค์ ซึ่ง มี มา ใน พระราชดำรัส นั้น ทุก ประการ,
 ก็ แต่ มนุษย์ เหล่านั้น จะ ได้ มี ความ เข้าใจ ว่า ‘อันนี้ เป็น อาณา
 ความ บังคับ ของ ผู้ อ่าน’ ดังนี้ หามิได้, ฝ่าย มนุษย์ ผู้ อ่าน นั้น
 เมื่อ ตน อ่าน ด้วย วาจา สดุดด้วย คล่องแคล่ว ก็ ก็ ย่อม ได้ แต่
 สรรเสริญ เท่านั้น; ความ ซื่อ นี ฉนใด. พระภิกษุ ผู้ ธรรมกถึก ทั้งหลาย
 ย่อม แสดงธรรม แต่ ปรัชญา ทั้งหลาย, ก็ แต่ เมื่อ จะ กล่าว โดย ที่
 จริงแท้ แล้ว พระภิกษุ ผู้ ธรรมกถึก ทั้งหลาย ก็ เป็น ประหนึ่ง มนุษย์
 ผู้ อ่าน พระราชดำรัส เท่านั้น, เรื่อง ความ ใน ธรรมเทศนา ทั้งสิ้น นั้น
 เป็น ของ พระ ฯ เป็น ประหนึ่ง การ บังคับ ที่ สมเด็จพระบรมกษัตริย์ ดำรัส
 สั่ง ฉะนั้น. บุคคล เหล่าใด ได้ สดับ ชิม มีกถา นั้น แล้ว ถึง พร้อม
 เฉพาะ ธรรม พิเศษ ตาม สมควร, ผู้ มีปริชา พึง รู้แจ้ง ว่า ‘พระ ฯ เจ้า
 ทรง ยก บุคคล เหล่านั้น’ แท้จริง ฝ่าย ภิกษุ ผู้ ธรรมกถึก ทั้งหลาย
 แสดงธรรม ด้วย วาจา สดุดด้วย ไพเราะ ก็ ย่อม ได้ ความ สรรเสริญ
 แต่ บรรพชน เท่านั้น, เพราะ ฉะนั้น คำ ซึ่ง ว่า ‘ผู้ เกิดออกถัด
 พัวพันซ์ อยู่ ใน เบื้องคม ไม่ อาจยก บุคคล อัน งาม อยู่ ใน เบื้องคม
 เหมือน ด้วย ตนนั้น’ เป็น คำควร คำชอบ ต้อง ตาม เหตุ แท้จริง;
 เนื้อ ความ ฝ่าย สุกกบักซ์ บัณฑิต พึง รู้แจ้ง โดย ปริยาย ผิด จาก คำ
 ซึ่ง กล่าว มา นี้ .

ใน บทว่า ‘ไซ้ ผู้ ทรมาร-ตน แล้ว’ เป็นต้น นั้น ความว่า
 ‘ผู้มี ได้ ทรมาน ตน ด้วย ความ ที่ ตน ไซ้ ผู้ มี พิษ มีพยต อัน นำ

ออก เสียแล้ว, หนึ่ง ผู้ มิได้ นำ ทำให้ พินาศ แล้ว คือ ว่า เป็น ผู้ มิ
 ได้ ศึกษา วินัย แล้ว, หนึ่ง ผู้ ยัง ไม่ คัม รอบ แล้ว ด้วย ความ
 เป็น บุคคล มี กิเลส ยัง ไม่ คัม แล้ว ยัง ไม่ สงบ แล้ว; และ บุคคล ซึ่ง
 มิได้ ทรมาน ตน และ มิได้ ฝึกสอน และ ยัง มิได้ ให้ กิเลส คัม รอบ
 เช่นนั้น จัก มา ทรมาน ผู้ อื่น, และ จัก ให้ ผู้ อื่น ศึกษา ตรีสิกขา
 คือ อธิศีล อธิจิตร อธิปัญญา, หรือ จัก ให้ กิเลส แห่ง ผู้ อื่น คัม ไป
 รอบ ถัด; อันนี้ ไม่ เป็น ฐานะเหตุ ที่ ตั้ง เลย. ความ ฝ่าย สุกกัมมัช
 ฌณตพิท พึง รู้แจ้ง โดย บริยาย ผิดจาก คำ ที่ กล่าวแล้ว นี้. เปรียบ
 เทียบ โดย ทาง อุปมาอุปมัย ดังนี้. บุคคล ซึ่ง มิได้ เกิดอกกถัว อยู่ใน
 เมื่อกตม ย่อม สามารถ จัก ยก ผู้ อื่น อัน จม อยู่ใน เมื่อกตม ให้
 ขึ้น พัน ได้ และ ผู้ ที่ ได้ ทรมาน ตน ดี แล้ว จัก ทรมาน ผู้ อื่น
 ให้ เลื่อม เสีย พยค, หนึ่ง บุคคล ฝึกสอน ตน แล้ว จัก ฝึกสอน
 ผู้ อื่น บุคคล มี กิเลส คัม รอบ แล้ว ด้วย ตน และ จัก ให้ ผู้ อื่น
 คัม กิเลส เสีย รอบ; อย่างนี้ เป็น ฐานะอยู่ อาจ เป็น ได้ อยู่. ก็ อัน
 ไต เต่า เป็น ฐานะ? แก้วว่า 'ความ ที่ บุคคล มิ ได้ เกิดอกกถัว ด้วย
 เมื่อกตม, และ ความ ที่ บุคคล ทรมาน ฝึกสอน ตน ดี แล้ว และ คัม
 กิเลส รอบ แล้ว นั้น และ เป็น ฐานะ เป็น เหตุ ที่ ตั้ง แห่ง ผล; ข้อนี้
 ฉันท, อวิหิตา ความ ไม่ เมียดเมียด ย่อม เป็น เพื่อ ปรินิพพาน
 แต่ บุรุษบุคคล ผู้ เมียดเมียด ฉันทนั้น. คำปุจฉา ถาม ว่า 'พระ ฯ
 ตรีธ อะไร' ด้วย คำ นี้, แก้วว่า 'พระ ฯ ตรีธ' ดังนี้, โดย ข้อ

อธิบายว่า ‘บุคคล ได้ เป็น ผู้ ไม่ เบียดเบียน สัตว์, อวิชา ความ ไม่ เบียดเบียน อันใด ของ บุคคล นั้น; อวิชา นั้น และ ย่อม เป็น เพื่อ จะ ให้ วิชา ของ ผู้ อื่น ผู้ เบียดเบียน คับ รอบ ไป, ด้วย ว่า บุคคล ผู้ ไม่ เบียดเบียน นั้น อาจ ให้ เจตนา ความ คิดอ่าน ที่ จะ เบียดเบียน ของ ผู้ อื่น คับ ไป ได้, อันนี้ ก็ เป็น ฐานะ เหตุ ที่ตั้ง บุคคล ย่อม ได้ อยู่. อันใด เถา เป็น ฐานะ? ความ ที่ แห่ง บุคคล ไม่ เป็น ที่ เบียดเบียน นั้น และ เป็น ฐานะ ใน ความ เรื่อง นี้, จริงอยู่ คุณสมบัติ อันใด อัน บุคคล ผู้ ไม่เบียดเบียน นั้น ถึงกับ แล้ว ด้วย ตน ด้วย กิจใด, บุคคล นั้น ย่อม อาจ ชักชวน ผู้ อื่น ให้ ถึงพร้อม เพื่อ ความ เป็น เช่น ตน ด้วย กิจนั้น; อีกนัยหนึ่ง ว่า ‘บุคคล ซึ่ง มิได้ จม อยู่ ใน เมือกตม และ บุคคล ผู้ ทรมาณ ผู้ กัดสอน ดี แล้ว มิ กัด คับรอบ แล้ว จัก ยก ผู้ อื่น อัน จม อยู่ ใน เมือกตม ขึ้น และ จัก ทรมาณ ผู้ กัดสอน ผู้ อื่น และ จะ ให้ ผู้ อื่น คับ กัด โดยรอบได้ เป็น เหตุ ที่ตั้ง อยู่ ณ ใด. อวิชา ซึ่ง บังเกิดขึ้น แต่ วิชา บุคคล อัน ให้ มรรค เป็น อยู่ เพื่อ จะ สละ วิชา เสีย ก็ ย่อม เป็น เพื่อ อัน คับไป รอบ ฉะนั้น. จริงอยู่ เจตนา ที่ ไม่เบียดเบียน ย่อม สามารถ จะ ให้ เจตนา ที่ เบียดเบียน คับไปรอบ ได้, เช่น ประหนึ่ง บุคคล ผู้ คับ กัด แล้ว และ สามารถ จะ ให้ ผู้ อื่น ซึ่ง มิ กัด ยังมีได้ คับ ให้ คับไป ฉะนั้น. สัมเด็จพระ ๗ เจ้า พระองค์ ประสงค์ จะ แสดง ให้ เห็น ความ อย่างนี้ จึง ตรีศ โดย ข้อ อุปมาอุปมัย ตาม ความ ซึ่ง มา ใน

พระบาท นั้น. ความ พรรณา ใน ข้อ วิหิตา นี้ ฉันท, คำ ที่ จะ
 พรรณา ใน บท อันเหลือ ตั้งแต่ ปาณาติบาต วิรติไป ตลอดถึง
 อุปนิทตักนี้ นั้น ก็นัย อย่างเดียว มิได้แปลกกัน. เพราะฉะนั้น ๗ ขั ๗
 ผู้ แต่ง คัมภีร์ อัญชกถา จึง มิได้ พรรณา ตาม ลำดับ บท ด้วย ตลอด
 แต่ จะ พิศดาร ยิ่งเกิน ”

เนื้อความ ใน พระบาท สัมเด็จพระ ๗ ทรง แสดง ให้ เห็น ว่า
 “ ดัดเลขาธรรม เป็น ของ สำมากร ใน การ ที่ จะให้ กิเลสดับรอบไป ได้ ”
 ดังนี้ แล้ว บทนี้ พระองค์ จะ ตรัส นิคมเทศนา ขั เนื้อความ นั้น โดย
 ย่อ อีก และ จะ ทรง ประกอบ แนะนำ ภิภษุ บรรพชท์ เข้า ใน ธรรม
 ปฏิบัติ จึง ตรัส ว่า “ จุนท ดัดเลขาปริยาย เหตุ แห่ง อัน จะ ขัดเกลา
 กิเลส มี ความ ไม่เบียดเบียน เป็นอัน เรา ก็ ได้ แสดง แล้ว, ปริยาย แห่ง
 จิตคุมบาท เรา ก็ แสดง แล้ว, ปริยาย แห่ง อัน จะ อ้อมหนี หลีกเลี้ยง
 ให้ พ้นไป, และ ปริยาย แห่ง ธรรม อัน ถึง ความ เป็น ส่วน เบื้องบน,
 และ ปริยาย แห่ง อัน จะ ให้ ดับรอบ เรา ก็ ได้ แสดง แล้ว, ครบ ทั้ง
 ๕ ปริยาย. จุนท กิจอันใด ที่ ศาสตร์ ผู้ แสวงหา ประโยชน์ เกื้อกูล
 แต่ ศรัทธา ทั้งหลาย, และ เป็นผู้ ไหวตาม คือ อนุเคราะห์ เอ็นดู อาศรัย
 ความ อนุเคราะห์ ทำแล้ว กิจนั้น เรา ผู้ ต่ถาคค ได้ ทำ แต่ ท่าน ทั้งหลาย แล้ว
 ด้วย มา แสดง ปริยาย ๕ ประการ นี้. จุนท นั้น รุกขมุต ภายใต้ ต้นไม้
 ทั้งหลาย, นั้น สุนญณาการ เรือน ว่างเปล่า ทั้งหลาย; ท่าน ทั้งหลาย
 จึง พ่วง ตามควร เกิด, ท่าน ทั้งหลาย อย่าประมาท สละสลี เถย, อนึ่ง

ท่านทั้งหลาย อย่าเป็นผู้มี ความ เต็มด้วย กิเลสแห่ง เมื่อ ภายหลัง เดชะ ;
นี้ คำ สั่งสอน เรา ประทาน ให้ แต่ ท่าน ทั้งหลาย ฉะนี้”

ใน คัมภีร์ อัฐสกถา ท่าน พรพณา เนื้อความ บท สัตตเสขปริยาย
เป็น ต้น ว่า “ สัตตเสขการณา เหตุ อัน ชัดเจน ” แม้ ใน บท ปริยาย
ทั้ง ๕ ก็ ฉะนี้. แท้จริง ธรรม ทั้งหลาย มี อวิหีสา เป็นต้น นั้น และ
เป็น เหตุ ชัดเจน. เพราะ อัน ชัดเจน วิหีสา เป็นต้น เดชะ และ เป็น เหตุ
แห่ง จิตตุมบาท เพราะ ความ ที่ แห่ง จิตตุมบาท บังเกิดขึ้น ด้วย อำนาจ
แห่ง ธรรม เหล่า นั้น, อัน เป็น เหตุ แห่ง อัน จะ อ้อม หนี หลีก เลี่ยง ให้ พ้น ไป
เพราะ เหตุ แห่ง อัน หลีก เลี่ยง วิหีสา เป็นต้น เดชะ, อัน เป็น เหตุ
แห่ง อัน ถึง ความ เป็น เบื้องบน เพราะ อัน สำเร็จ ใน ความ ที่ แห่ง
ธรรม มี อวิหีสา เป็นต้น เหล่า นั้น เป็น เบื้องบน, อัน อวิหีสา เป็นต้น นั้น
เป็น เหตุ เครื่อง ตั้บรอบ เพราะ อัน ให้ เกิด มี วิหีสา เป็นต้น ตั้บรอบไป.

ความ ใน ปริยาย ๕ บท นั้น มี ฉะนี้. บท ว่า ‘ กิจ อัน นั้น
เรา ได้ ทำ แล้ว แต่ ท่าน ทั้งหลาย ’ ฉะนี้ นั้น, โดย อธิบาย ว่า พระ
ครุฑ ว่า ‘ เรา ผู้ ตถาคต แสดง ปริยาย ทั้ง ๕ ประการ เหล่า นั้น, กิจ ของ
ศาสดา ผู้ อุนคราะห์ เอ็นดู แต่ ศราวก ทั้งหลาย เป็น อัน เรา ได้ ทำ แล้ว
แต่ ท่าน ทั้งหลาย. แท้จริง กิจ ที่ ศาสดา ผู้ ไหวตาม คือ เอ็นดู ศราวก
จะ พึง ทำ ให้ แต่ ศราวก ศิษย์ ปริยัติ นั้น ก็ คือ การ แสดง ธรรม มิ ได้
วิปริต ผิดเพี้ยน จาก ทาง ซึ่ง เป็น อุบาย นั้น. เบื้องหน้า แต่ พ้น ไป
การ ที่ จะ ปฏิบัติ ตาม คำ สอน เป็น กิจ ของ ศราวก ทั้งหลาย เพราะ ฉะนั้น

พระ ฯ จึง ตรัส ขึ้น เสด็จขึ้น อัน ลมควรร แต่ การปฏิบัติ, และ ทรง มอบ
ทรัพย์ มรดก ของ พระองค์ ให้ แต่ ภิกษุ เศรಾವก ทั้งหลาย ด้วย บท
ที่ดังว่า ‘ นั้น ร่มพฤษภา ควร เป็น เสด็จขึ้น ที่นั่ง ที่นอน, นั้น เรือน
ว่างเปล่า เป็นที่สังคิ ควร จะ ประกอบ กัมมัญญาภาวณา.

คำ ว่า ‘ ท่าน ทั้งหลาย จง พง์ เกิด ’ ดังนี้ คือ พระ ฯ
ทรง สอน ว่า ‘ ท่าน ทั้งหลาย จง พง์ อารมณ ๓๘ ด้วย อารัมมณูปนิชฌาน
และ จง พง์ ขันธอายตนะ เป็นต้น โดย ความ เป็น ของ ไม่เที่ยง และ เป็น
ทุกข์ และ ไร้ ตัวตน, ด้วย ดักขณูปนิชฌาน. โดย อธิบาย ย่น เนื้อ
ความ ขำ ก่าว แต่สั้น คือ ว่า ‘ ท่าน ทั้งหลาย จง ให้ ลมละ และ วิบัติหา
เจริญขึ้นเกิด ’ ดังนี้. และ ซึ่ง พระ ฯ ทรง สอน ว่า ‘ ท่าน ทั้งหลาย อย่า
ประมาท, อย่า เป็น ผู้ เตื่อตร้อน กินแห้ง เมื่อ ภายหลัง ’ ดังนี้. ^{๕๕}
เนื้อความ ตาม สัจฉินณะนา ว่า ‘ จริงอยู่ บุคคลเหล่าใด ใน กาด เมื่อ คน
ยังหนุ่ม มีวัย ยังอ่อน มีกำลัง สมบูรณ์, และ เมื่อ คน ไม่มีโรคาพาธิ อันใด
อันหนึ่ง มา เบียดเบียน, อนึ่ง เมื่อ ของ สัมบาย ๘ ประการ มี อาหาร
สัมบาย เป็นต้น ถึงพร้อม ได้ โดยง่าย ไม่ขัดสน, คำสคาผู้จะ อนุเคราะห์
แต่ คน ก็ มี อยู่; ใน กาด เมื่อ สมบูรณ์ พร้อมเพรียง ทุกอย่าง ดังนี้
ดังคน นั้น เพิกเฉยเสีย ไม่มี ความ ทำในใจ โดย แยกกาย เป็น แต่ ทำ
กาย ให้ เป็น ภาติ เป็น อาหาร แต่ หมูเหือด ทุกคืนวัน, ^{๕๖} ด้วย ความ สุข
ใน การ นอน และ ง่วงงุน มีมา ประมาท เสีย, ^{๕๗} จน เหล่านั้น ครั้นเมื่อ
ชรา ลง สิ้น กำลัง ที่ จะ ทำ ความ เพียร, หรือ เมื่อ คน เป็น คน

อัน โรคา พยาธิ เบียดเบียน ครอบงำ ทำให้ สิ้น อำนาจ เสีย แล้ว,
 และ กาด โทถัมภณะ หรือ เมื่อ ความ วิบัติ มาถึง, คำดำ ผู้จะ เกือบคุณ
 ก็ ถ่วงดับไปเสียแล้ว ก็ดี, เมื่อ เป็น ดังนี้ ชน เหล่านั้น ตาม ระบุ
 ถึง ความ ที่ ตน อยู่ด้วย ประมาท เดินต่อเสีย ใน กาด ก่อน, และ เห็น
 กาด กิริยา ซึ่ง ประกอบ ด้วย ปฏิสันธิ เป็น ของ หนัก ครั้นเมื่อ เห็น แล้ว
 แต่ ตน เสื่อม อำนาจ เสียสิ้น แล้ว *หา อาจ ที่ จะ ผ่อนปรน แก้ไข ให้
 พัน ภัย นั้น ๆ ไป โดย สวัสดิ์ ไม่, ก็ ย่อม เตือนครั้น เดรัจฉาก
 เมื่อ ภายหลัง ดังนี้. ก็ ท่าน ทั้งหลาย จง อย่า เป็น คน เช่นนั้น เดย, พระ ฯ
 เจ้า จะ ทรง แสดง ให้ เห็น เนื้อความ อย่างนี้ จึง ตรัส ว่า 'ท่าน ทั้งหลาย
 อย่า เป็น ผู้เตือนครั้น กินแห่ง เมื่อ ภายหลัง เดย' ดังนี้. คำ ซึ่ง เรา
 สั่งสอน ว่า 'ฉวยต มา ปมาทตัด' เป็นต้น นี้ อนุศาสน์ โอวาท
 ของเรา ผู้ศุทธาคต ให้ แต่ ท่าน ทั้งหลาย. ข้อ อธิบาย ตาม คัมภีร์ อัญชกคา
 มินย คังวิศีขณา มาณะนี้.

เนื้อความ ใน พระบาฬี ว่า " ส้มเค็ญ พระโลกนาถ ผู้มี พระภาค เจ้า
 ทรมาดิถี ธรรมบริยาย นี้ จมลงแล้ว, พระมหาจุนท ผู้มี อายุเพติณ เณระ
 วีนเริง รับภายิต แห่ง พระ ฯ เจ้า ด้วย ดีรเกล้า แห่ง ตน ด้วยประการดังนี้.

จบ สัตตเวทศุคร แต่เท่านี้.